

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma / Sosiaalinen kuntoutus

Pirjo Laukkanen

KEHITYSVAMMAISEN NUOREN ITSENÄISEN ASUMISEN
MAHDOLLISUUDET KOUVOLASSA

Opinnäytetyö 2011

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

LAUKKANEN PIRJO Kehitysvammaisen nuoren itsenäisen asumisen mahdollisuudet Kouvo-
lassa

Opinnäytetyö 61 sivua +1 liitesivua

Työn ohjaaja Lehtori Virve Remes

Toimeksiantaja Luhtikoti Ky

Lokakuu 2011

Avainsanat asumispalvelut, itsenäistyminen, kehitysvammaisuus

Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa Kouvolan alueella kehitysvammaisille tar-
koitetut asumispalveluyksiköt, joissa tarjotaan mahdollisuutta itsenäiseen asumiseen.

Opinnäytetyössä tutkitaan millaisia asumismuotoja Kouvolassa on tarjolla ja mitä palveluja ne pitävät sisällään. Asumispalveluja kartoitetaan haastattelemalla Kouvolan alueen asumispalveluja tuottavat yksiköt. Opintäytetyö on pääasiassa laadullinen, koska siinä kuvataan erityisesti, millaisista asioista ja palvelukokonaisuuksista kehitysvammaisten itsenäinen asuminen Kouvolassa muodostuu. Tutkimuksen myötä selviää myös, kuinka monta yksikköä Kouvolan alueella sijaitsee ja miten paljon heillä on tarjota asuntoja kehitysvammaisille. Haastattelurunko on laadittu pohjautuen suosituksiin, joita vammaisten asumispalveluille on valtakunnallisesti laadittu.

Kehitysvammaisen nuoren itsenäistyminen on suuri ja haasteellinen askel nuorelle itselleen, hänen perheelleen mutta myös palveluntarjoajalle. Yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten myötä myös kehitysvammaisten elinoloihin on kiinnitetty huomiota ja sen myötä laadittu Vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuositus sekä Asunto-ohjelmaesitys vuosille 2010–2017. Suositusten ja ehdotusten myötä kehitysvammaisten laitoshoidon tarkoitus purkaa vuoteen 2015 mennessä. Kehitysvammaisten elinoloissa on näin ollen tapahtumassa merkittäviä muutoksia, jotka luovat osaltaan suuria paineita palveluntarjoajille.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Care

LAUKKANEN PIRJO

Opportunities for independent living for mentally disabled
young people in Kouvola

Bachelor's Thesis

61 pages + 1pages of appendices

Supervisor

Virve Remes

Commissioned by

Luhtikoti Ky

March 2011

Keywords

housing Services, independence, mentally handicapped

The purpose of this thesis is to map out the housing service units that offer an opportunity for independent living for the mentally disabled in the Kouvola region.

In this work, researched what forms of accommodation Kouvola has to offer and which services they include. Housing services is mapped out the by interviewing the units that provide these services in Kouvola. Thesis is mainly qualitative, since it describes mainly what kinds of things and what kind of ensemble of services the independent living arrangements in Kouvola consist of. Research will also show -how many units there are in Kouvola and how many apartments they have to offer for the mentally disabled. A body of interviews is formed, based on the nationwide recommendations that have been made on housing services.

Becoming independent is a huge and challenging step for a mentally disabled adolescent and their family, and also for the service provider. Changes in society have increased the emphasis on the living conditions of the mentally disabled, and consequently a recommendation of quality on the housing services for the disabled and an apartment-programme presentation for the years 2010 to 2017 has been compiled. Based on the recommendations and propositions, the institutional treatment of the mentally disabled should be abolished by the year 2015. Therefore, some significant changes, that in part create great pressure for the service providers, are taking place in the living conditions of mentally disabled people.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	7
2	KEHITYSVAMMAISUUS	8
2.1	AAMR:n määritelmä	8
2.2	WHO:n määritelmä	9
3	KEHITYSVAMMAINEN NUORI	9
4	ASUMISPALVELUT	10
5	KEHITYSVAMMAISTEN IHMISTEN ASUMISTA SÄÄTELEVÄT KANSAINVÄLISET SOPIMUKSET	11
5.1	Yhdistyneiden Kansakuntien vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus	11
5.2	Euroopan neuvoston toimintaohjelma 2006–2015	12
6	VAMMAISTEN ASUMISPALVELUJA OHJAAVA LAINSÄÄDÄNTÖ	12
6.1	Sosiaalihuoltolaki	13
6.2	Sosiaalihuoltoasetus	13
6.3	Vammaispalvelulaki	13
6.4	Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeudesta	14
6.5	Laki kehitysvammaisen erityishuollosta	14
6.6	Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista	15
7	VAMMAISTEN IHMISTEN ASUMISPALVELUIDEN LAATUSUOSITUS	15
8	KEHITYSVAMMAISTEN JA VAIKEAVAMMAISTEN ASUNTO-OHJELMAEHDOTUS VUOSILLE 2010–2015	17
9	ITSENÄINEN ASUMINEN	17
10	KEHITYSVAMMAISEN ITSENÄISTYMINEN	19
11	KEHITYSVAMMAISTEN IHMISTEN ASUMISPALVELUJEN KEHITTYMINEN	21
12	KEHITYSVAMMAISTEN ASUMINEN	24
12.1	Erilaisia asumisen ratkaisuja	25

12.1.1 Erilliset asunnot	25
12.1.2 Asuntoryhmä	25
12.1.3 Ryhmäasunto	26
13 KEHITYSVAMMAISTEN ASUMISPALVELUT	26
13.1 Palveluasuminen	26
13.2 Tukiasuminen	27
13.3 Kehitysvammaisten laitoshuolto	28
14 KEHITYSVAMMAPALVELUIDEN TOIMINNALLISET LÄHTÖKOHDAT KOUVOLASSA	28
15 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	29
15.1 ASPA, Unelmia omasta kodista 2009, Tarve-projekti	29
15.2 Erityisryhmien hyvä asuminen, Tarveselvitys ja palvelustrategia vuoteen 2017	29
16 TUTKIMUKSEN KULKU	30
16.1 Tutkimusaiheenvalinta	30
16.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset	31
16.3 Tutkimusaineisto ja -menetelmä	31
16.3.1 Aineiston keruu	32
16.3.2 Tutkimusaineiston analyysi	33
16.3.3 Tutkimuksen käytännöntoteutus	33
16.3.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	35
17 TUTKIMUSTULOKSET	36
17.1 Kehitysvammaisten asumispalvelujen järjestäminen Kymenlaaksossa	36
17.2 Kehitysvammaisen nuoren itsenäisen asumisen mahdollisuudet Kouvolassa	37
17.2.1 Carea	37
Siltapuiston tukikoti	38
Siltapuiston tukikodin satelliittiasunnot	39
Maununniitty	40
17.2.2 Kouvolan kaupunki	42
Kumpulan asumisyksikkö, Kouvola	42
Pihlajiston asumisyksikkö, Valkeala	43

Ravimiehentien asumisyksikkö, Myllykoski	44
17.2.3 ASPA	45
Kuusankosken toimintayksikkö Rantakoivu	46
18 JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO TULOKSISTA	47
18.1 Sijainti	48
18.2 Henkilökohtaiset ja yhteiset tilat	48
18.3 Ympäristö	50
18.4 Asumisen laadun arviointi	51
18.5 Kehittämissuunnitelmat	51
19 OPINNÄYTETYÖNPROSESSIN TARKASTELU	53
20 LÄHTEET	55
21 LIITTEET	
Liite 1. Haastattelulomake	

1 JOHDANTO

Vammaisten elinolot ovat puhuttaneet viime aikoina paljon ja ihmisoikeusnäkökulma on noussut keskeiseksi näissä julkisissa puheenvuoroissa. Yhteiskunnassamme on parhaillaan käynnissä rakenteellisia muutoksia, joiden kautta tähdätään myös vammaisten elinolojen parantamiseen. Esimerkiksi palvelurakennemuutokseen liittyy vanhakantaisen kehitysvammaisten laitoshoidon järjestelmän purkaminen ja uusien palveluasumismuotojen kehittäminen laitosten sijaan ja niiden rinnalle. (Eriksson 2008, 7.) Valtioneuvosto on tehnyt vuonna 2010 periaatepäätöksen ohjelmasta kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palveluiden järjestämiseksi. Päätöksen mukaan ohjelman tavoitteena on vuoteen 2015 jatkuvalla ohjelmakaudella mahdollistaa kehitysvammaisille yksilöllinen asuminen heidän muuttaessaan pois lapsuudenkodistaan tai laitoksesta. Asumiseen kuuluvat esteetön ja toimiva asunto tavallisessa ympäristössä sekä siihen liitettävät tarpeen mukaiset palvelut. Lähtökohtana toimeenpanolle on vammaisten henkilöiden asuminen tavallisilla asuinalueilla, samalla kehitysvammaisten nykyisiä laitospaikkoja vähennetään hallitusti ja suunnitellusti. Vastuu palveluiden järjestämisestä on kunnilla ja näiden palveluiden kilpailuttaminen ei saa johtaa palveluketjujen eikä palvelukokonaisuuksien katkeamiseen. (Valtioneuvoston periaatepäättös 21.1.2010.)

Tämän opinnäyte työn tarkoitus on kartoittaa, millaisia itsenäisen asumisen mahdollisuuksia Kouvolan kaupungissa on kehitysvammaisille nuorille. Itsenäisellä asumisella tarkoitan tässä työssä mahdollisuutta asua ryhmäasunnossa, asuntoryhmässä tai erillisessä asunnossa. Työn tilaajana on yksityinen kehitysvammaisten asumispalveluja tuottava yritys. Työn tulosta käytetään nuorten kehitysvammaisten palvelusuunnitelmien päivittämiseen ja tulevaisuuden mahdollisuuksien kartoittamiseen. Tulos antaa myös kuvan, miten Kouvolan alueella vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatuositukset toteutuvat kehitysvammaisten osalta.

2 KEHITYSVAMMAISUUS

Kehitysvammaisuus voidaan todeta jo ennen lapsen syntymää lapsivesitutkimusten ja sikiöseulonnan avulla. Monissa tapauksissa kehitysvammaisuus todetaan kuitenkin vasta syntymän jälkeen, lievemmissä tapauksissa vasta kouluiässä oppimisvaikeuksien myötä. (Malm, Matero, Repo & Talvela 2004, 166.) Kehitysvammaisuuteen voi kuulua paljon erilaisia vammoja, jotka ovat syntyneet ihmisen ensimmäisten 18 ikävuoden aikana. Näitä vammoja voivat olla älyllinen jälkeenjääneisyys, puhe- ja aistivammat, liikuntavammat, epilepsia sekä lievät aivotoiminnan häiriöt. (Kaski, Manninen, Mölsä & Pihko 2009, 22–24.)

Kehitysvammalla tarkoitetaan ymmärtämis- ja käsityskyvyn alueella olevaa vammaa. Uusien asioiden oppiminen ja käsitteellinen ajattelu on kehitysvammalliselle vaikeaa, joskin kehitysvammaiset ihmiset oppivat monia asioita samalla tavalla kuin muutkin ihmiset. Kehitysvammaisuuden kuvaamiseen on yleensä käytetty älykkyysosamäärän mittaamista. Älykkyys on kuitenkin vain osa ihmisen persoonallisuutta. Kasvatus, elämäkokemukset, oppiminen ja elinympäristö vaikuttavat siihen, millaiseksi aikuiseksi myöhemmin kasvaa. Kehitysvammaiset ovat samalla tavalla yksilöllisiä kuin muutkin ihmiset. Heillä on oma persoonallisuutensa, omat vahvuutensa, mahdollisuutensa ja kykynsä, jotka on löydettävä ja joita täytyy tarvittaessa tukea. (Malm ym. 2004, 165.)

Kehitysvammaisuuden erilaisten määritelmien tehtävänä on auttaa huomioimaan ihmisen erityistarpeita. Niiden avulla on mahdollisuus saada tiettyjä palveluita ja yhteiskunnan tukitoimia. Ihmistä ei voi kuitenkaan kuvata täysin minkään määritelmän kautta vaan jokainen tulee huomioida ennen kaikkea ainutlaatuisena yksilönä tarpeineen ja toiveineen. Vamma on yksi henkilöä luonnehtiva asia. Se ei kuitenkaan aina ole edes kovin merkittävä asia. (Malm ym. 2004, 12.)

2.1 AAMR:n määritelmä

AAMR:n (the American Association of Mentally Retarde) määritelmän mukaan kehitysvammaisuus viittaa vallitsevan toimintakyvyn oleellisiin rajoituksiin. Määrittelyssä ratkaisevia tekijöitä ovat ihmisen edellytykset, ympäristö ja toimintakyky. Älyllisessä kehitysvammaisuudessa on siis kyse älyllisten ja adaptiivisten (sopeutumiseen liittyvien) taitojen sekä ympäristön vaatimusten välisestä vuorovaikutuksesta.

AAMR:n määritelmän mukaan kehitysvammaisuuden tulee ilmetä ennen 18 vuoden ikää. (Malm ym. 2004, 165.)

2.2 WHO:n määritelmä

Maailman terveysjärjestön (WHO) tautiluokituksen, ICD 10:n (International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems), mukaan älyllisellä kehitysvammaisuudella tarkoitetaan tilaa, jossa henkisen suoriutuskyvyn kehitys on estynyt tai on epätäydellinen. Puutteellisesti kehittyneitä ovat erityisesti kehitysiässä ilmaantuvat taidot eli yleiseen henkiseen suoriutuskykyyn vaikuttavat kognitiiviset, kielelliset, motoriset ja sosiaaliset taidot. Älyllinen kehitysvammaisuus voi esiintyä joko yksinään tai yhdessä minkä tahansa fyysisen tai psyykkisen tilan kanssa. (Kaski ym. 2009, 16.)

3 KEHITYSVAMMAINEN NUORI

Synnyttäminen tai varhaislapsuudessa saatu vamma vaikuttaa elämäntapaan ja elämänuran muotoutumiseen. Elämäntapa ei ole tällöin lainkaan yhtä selväpiirteinen kuin ei-vammaisten nuorten, ja elämän sosiaaliset aikataulut saattavat poiketa oleellisesti totutusta. Vammaisen nuoren psykologinen kehitys on usein hajanaista, eikä hänen sisäinen itsetuntonsa ja subjektiiviteettinsa kehity yhtä vakaasti kuin ei-vammaisten ikätovereidensa. Näin aikuistuminen saattaa viivästyä. (Lampinen 2007, 148.)

Juridisesti ihminen on aikuinen, jos hän on täyttänyt 18 vuotta. Psykologinen aikuisuus on silti aina yksilöllinen ominaisuus. Aikuisuuden tunnusmerkit vaihtelevat paljon eri kulttuureissa. Suomalaisessa yhteiskunnassa aikuisuuden merkeiksi mielletään esimerkiksi itsenäinen asuminen, taloudellinen riippumattomuus vanhemmista sekä perheen perustaminen. Mikään näistä merkeistä ei ole vaikeavammaiselle aikuistuvalla nuorella itsestäänselvyys tai helposti toteutettava asia. (Lampinen 2007, 149.)

Vammaisen nuoren fyysinen riippuvuus lisää helposti hänen henkistä riippuvuuttaan. Siksi nuoren on usein vaikea saada välimatkaa vanhempiinsa. Hän joutuu tekemään moninkertaisen työn uskaltaakseen irtautua lapsuudenkodistaan. Irtautuminen pelottaa ymmärrettävästi sekä vanhempia että vammaista itseään.

Nuoren todellista itsenäistymistä ei määrittele tai selitä diagnoosi tai vamman vaikeusaste vaan se, kykeneekö hän luottamaan muihinkin ihmisiin kuin vanhempiansa. Toisaalta asiaan vaikuttaa se, annetaanko hänelle riittävästi tukea ja vastuuta omissa valinnoissaan ja mielipiteidensä kertomisessa. Myönteinen lopputulos edellyttää aina riittävää perusturvallisuutta ja rohkeutta uskaltaa yrittää uusia asioita. (Lampinen 2007, 151.)

Vammaisen nuoren itsenäistymiseen liittyvät samat murheet ja ilot kuin nuorilla, joilla ei ole pysyvää vammaa: kapinointia, haaveilua, irtiottoa arjesta ja vanhempien holhouksesta, monenlaisia ystäviä, luvattomia kokeiluja, rakastumista, erehdyksiä, pettymyksiä, tulevaisuuden suunnitelmia ja uusien taitojen oppimista. Sen lisäksi hänellä on toistuvaa väsymistä omaan erilaisuuteensa ja vamman aiheuttamiin haittoihin sekä turhautumista päivittäisiin selviytymisvaatimuksiin hyvin toisella tavalla kuin vammattomalla teini-ikäisellä. Itsenäistyvä vaikeavammainen nuori vertailee itseään eivammaisiin nuoriin, mutta hänen voi olla vaikeaa päästä sellaiseen kaveripiiriin, jossa uskaltaa turvallisesti purkaa tuntojaan. (Lampinen 2007, 153.)

4 ASUMISPALVELUT

Asumispalveluilla tarkoitetaan palvelu- ja tukiasumisen järjestämistä henkilöille, jotka erityisestä syystä tarvitsevat apua tai tukea asunnon tai asumisensa järjestämisessä (Sosiaalihuoltolaki 1982/710, 22.–23. §). Asumispalvelu on Sosiaalihuoltolaissa siis yläkäsite, joka jaetaan palveluasumiseen ja tukiasumiseen. Palveluasumisen käsitettä käytetään yleisesti ainakin kahdessa merkityksessä: toisaalta Vammaispalvelulain ja -asetuksen (380/1987, 759/1987) merkityksessä, kun puhutaan vaikeavammaisten ihmisten oikeudesta kunnan järjestämään palveluasumiseen. Toisaalta käsitettä käytetään kuvaamaan mielenterveyskuntoutujien asumispalveluissa tiiveintä tukimuotoa. Yksi asumispalvelun ja muiden auttamistyön muotojen välinen ero on, että palvelu tapahtuu asiakkaan eikä työn-tekijän reviirillä, usein asiakkaan kotona. Toisen ihmisen kodista tulee toiselle työpaikka. (Salmi 2006, 14.)

Asumispalvelu käsittää sekä rakennetun ympäristön että siihen liittyvät palvelut sekä elämiseen ja asumiseen liittyvät palvelut. Asunto on enemmän kuin yksittäinen huone. Asunto on tila, jossa on mahdollista elää ja tehdä erilaisia päivittäisiä toimintoja. Asunnon tulee tarjota mahdollisuus yksityiselämän suojaan ja kotirauhaan. Asunnosta tulee päästä myös mahdollisimman itsenäisesti ympäristöön.

Palvelut voidaan jakaa yleisiin eli kaikille tarkoitettuihin palveluihin sekä yksilöllisesti räätälöityihin palveluihin. Asumispalvelujentavoitteena on myöhentää tai ehkäistä pitkäaikaiseen laitoshoitoon siirtymistä. Asumispalvelujen tavoitteena on myös tarjota mahdollisuus siirtyä avohoitoon pitkään jatkuneesta laitoshoidosta. (Vammaisten asumispalveluiden laatusuosituksot 2003.)

5 KEHITYSVAMMAISTEN IHMISTEN ASUMISTA SÄÄTELEVÄT KANSAINVÄLISET SOPIMUKSET

Kehitysvammaisten henkilöiden oikeuksien taustalla tärkeimpiä kansainvälisiä ja Suomeakin sitovia sopimuksia ovat YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus, Euroopan neuvoston toimintaohjelma 2006–2015, Euroopan ihmisoikeussopimus, Euroopan sosiaalinen peruskirja sekä YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksista sekä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevat yleissopimukset. Suomi ei ole toistaiseksi ratifioinut YK:n yleissopimusta vammaisten oikeuksista. (Me itse ry:n henkinen hyvinvointi julkilausuma Kehitysvammaisten tukiliitto.)

5.1 Yhdistyneiden Kansakuntien vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus

YK:n yleiskokous hyväksyi Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan joulukuun 13. päivänä vuonna 2006. Yleissopimus tuli kansainvälisesti voimaan 3.5.2008, kun 20 jäsenvaltiota oli saattanut päätökseen sopimuksen kansalliset ratifiointitoimet. Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus on ensimmäinen 2000-luvulla neuvoteltu ihmisoikeussopimus, ja se rinnastetaan YK:n seitsemään aikaisempaan ihmisoikeussopimukseen. Yleissopimus ei perusta uusia ihmisoikeuksia, vaan pyrkii yksityiskohtaisesti erittelemään jo olemassa olevien oikeuksien täytäntöönpanokeinoja vammaisten henkilöiden olosuhteet huomioiden. Sopimukseen liittyvät valtiot sitoutuvat kehittämään ja toteuttamaan käytäntöjä, lainsäädäntöä ja hallinnollisia toimenpiteitä oikeuksien tasapuoliselle toteuttamiselle sekä poistamaan lakeja, säädöksiä ja menettelytapoja, jotka voidaan katsoa vammaisia henkilöitä syrjiviksi.

Suomi allekirjoitti yleissopimuksen ja sen yksilövalitukset mahdollistavan valinnaisen pöytäkirjan ensimmäisten valtioiden joukossa maaliskuussa 2007. (YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja 2009, 3–4.)

5.2 Euroopan neuvoston toimintaohjelma 2006–2015

Euroopan neuvosto (EN) on YK:n lisäksi toinen keskeinen suomalaiseseen vammaispolitiikkaan vaikuttava taho. Euroopan neuvosto on vuonna 1949 perustettu hallitustenvälinen järjestö, joka pyrkii edistämään jäsenmaidensa yhtenäisyyttä, suojelemaan ihmisoikeuksia ja moniarvoista demokratiaa, parantamaan elinolosuhteita sekä edistämään inhimillisiä arvoja. EN laatii jäsenmaita sitovia eurooppalaisia yleissopimuksia ja antaa jäsenmaiden politiikkaa ohjaavia suosituksia. Neuvosto tunnetaan myös ihmisoikeustuomioistuimestaan. (Valtioneuvoston vammaispoliittisen selonteon taustaineisto 2006.)

Euroopan neuvoston vammaispoliittisen toimintaohjelman tarkoituksena on laatia ja panna toimeen yhtenäisen vammaispolitiikan malli, joka perustuu täyden kansalaisuuden ja itsenäisen elämän periaatteille sekä edellyttää integroitumisen esteiden poistamista. Ihmisoikeusnäkökulma sekä yhdenvertaiset mahdollisuudet ja osallistumisen mahdollistaminen ovat toimintaohjelman keskiössä. Vammaispoliittinen toimintaohjelma kattaa kaikki vammaisten ihmisten elämän keskeiset osa-alueet. Toimintaohjelmaan on laadittu 15 eri toimintalinjaa, joissa määritellään eri osa-alueille päätavoitteet ja jäsenvaltioiden tehtäväksi osoitetut erityistoimet. EN:n vammaispoliittisen toimintaohjelman toimintalinja ”Elämä yhteisön jäsenenä” käsittelee kehitysvammaisten asumiseen liittyviä kysymyksiä. Toimintaohjelmassa asuminen nähdään yhtenä vammaisten henkilöiden yhteisöön integroitumisen ja elämänlaadun kohentamisen kulmakivenä. Ohjelma korostaa vammaisen henkilön oikeutta itsenäiseen elämään sekä hänen oikeuttaan valita oma asumispaikkansa ja -muotonsa. Toimintaohjelmassa todetaan myös, että saavutettu ja esteetön rakennettu ympäristö edistää vammaisten henkilöiden yhtäläisiä mahdollisuuksia itsenäiseen ja aktiiviseen elämään. (Niemelä & Brandt 2008, 18.)

6 VAMMAISTEN ASUMISPALVELUJA OHJAAVA LAINSÄÄDÄNTÖ

Suomen perustuslain mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Julkisen vallan tehtävä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä. (Suomen perustuslaki 1999/731.)

Vammaisten ihmisten palveluita säätelevät vammaispalvelulaki, laki kehitysvammaisen erityishuollosta, sosiaalihuoltolaki, mielenterveyslaki ja laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista, sekä kuntalain takaama oikeus valita itse asuinpaikkansa. (Huotari 2009, 14.)

6.1 Sosiaalihuoltolaki

Vuonna 1984 voimaan tulleen sosiaalihuoltolain mukaan kunnan on huolehdittava sosiaalipalvelujen, myös erityishuoltopalvelujen, järjestämisestä asukkailleen. Kehitysvammaisilla on muiden avun tarpeessa olevien kuntalaisten tapaan oikeus saada kaikkia sosiaalihuoltolain mukaisia palveluja. Sosiaalihuollolla tarkoitetaan sosiaalipalveluja, toimeentulotukea, sosiaaliavustuksia ja sosiaalista luottoa sekä niihin liittyvöitä toimintoja, joiden tarkoituksena on edistää ja ylläpitää yksityisen henkilön, perheen sekä yhteisön sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä. Sosiaalipalveluihin kuuluvat sosiaalityö, kasvatus- ja perheneuvonta, kotipalvelut, asumispalvelut, laitoshuolto, perhehoito sekä vammaisten henkilöiden työllistymistä tukeva toiminta ja vammaisten henkilöiden työtoiminta. (Kaski ym. 2009, 296.)

6.2 Sosiaalihuoltoasetus

Sosiaalihuoltoasetuksen mukaan asumispalveluja järjestetään palveluasunnoissa tai tukiasunnoissa, joissa henkilön itsenäistä asumista tai siirtymistä itsenäiseen asumiseen tuetaan sosiaalityöllä tai muulla sosiaalipalvelulla. Lain 27. §: n mukaan kunta voi perustaa, hankkia tai muuten varata paikallista tarvetta vastaavan määrän palveluja tukiasuntoja. (Sosiaalihuoltolaki 1982/710; Sosiaalihuoltoasetus 1983/ 607.)

6.3 Vammaispalvelulaki

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (vammaispalvelulaki) tuli voimaan vuoden 1988 alusta. Laki ja sitä koskeva asetus kuuluvat sosiaalihuollon erillislainsäädäntöön, ja laki on toissijainen kehitysvammalakiin nähden. Lain vammaisuuskäsitteen mukaan vammaisuus on yksilön rajoitusten ja ympäristön vaatimusten suhteesta syntyvä tila. (Kaski ym. 2009, 300.)

Lain mukaan kunnan tulee ehkäistä ja poistaa vammaisten henkilöiden toimintamahdollisuuksia rajoittavia esteitä ja haittoja siten, että he voivat toimia yhteiskunnan ta-

savertaisina jäseninä. Palvelujen ja tukitoimien tavoitteena on tukea vammaisten henkilöiden omatoimista suoriutumista.

Palvelujen ja tukitoimien selvittämiseksi on yhdessä hänen ja hänen huoltajansa kanssa tarvittaessa laadittava palvelusuunnitelma. Kunnalla ei ole palvelujen järjestämisvelvollisuutta, jos vammaisen on jatkuvan laitoshoidon tarpeessa. (Kaski ym. 2009, 301.)

6.4 Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeudesta

Vuoden 2001 voimaan tulleen lain tarkoituksena on edistää asiakaslähtöisyyttä ja asiakassuhteen luottamuksellisuutta sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa. Lakia sovelletaan sekä viranomaisen että yksityisen järjestämään sosiaalihuoltoon. (Kaski ym. 2009, 300.) Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain mukaan (8. § 1.–2. mom.) sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan. Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.)

6.5 Laki kehitysvammaisen erityishuollosta

Tässä laissa säädetään erityishuollon antamisesta henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluksia (Laki kehitysvammaisen erityishuollosta 23.6.1977/519. 1 §). Laki kehitysvammaisten erityishuollosta, jäljempänä erityishuoltolaki, on ollut voimassa vuoden 1978 alusta. Lakia täydentämään on säädetty vastaava asetus. Molempia on jouduttu jatkuvasti muuttamaan, koska kehitys yhteiskunnan muillakin alueilla on ollut nopeaa. kehitysvammalaki on puitelaki, joka määrittelee varsin tarkoin kehitysvammahuollon organisaation, mutta suo toiminnalle ja kehitykselle hyvin laajat mahdollisuudet. (Kaski ym. 2009, 300.) Laki on toissijainen, ts. siinä säädetään erityishuollon antamisesta sellaiselle henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian, tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja. (Kaski ym. 2009, 300).

6.6 Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista

Tämän lain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. Tämän lain mukaisia palveluja ja tukitoimia järjestetään, jos vammainen henkilö ei saa riittäviä ja hänelle sopivia palveluja tai tukitoimia muun lain nojalla (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista, 3.4.1987/380.)

7 VAMMAISTEN IHMISTEN ASUMISPALVELUIDEN LAATUSUOSITUS

Yhdenvertaisuusperiaate ja syrjintäkielto ovat oikeusjärjestyksemme keskeisimpiä periaatteita. Tavoitteena on, että asiakkaiden ja kuntalaisten kohtelu olisi myös käytännössä tasa-arvoista. Yhdenvertaisuusperiaate ja syrjintäkielto edellyttävät, että samantilaisissa tilanteissa ihmisiä kohdellaan samalla tavalla. Vuonna 2000 eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta kiinnitti lausunnossaan huomiota puutteisiin ja epäkohtiin vammaispalvelujen toimeen panossa. Valiokunnan näkemyksen mukaan lain henki ei aina toteudu, vaan muun muassa epäselvyydet käytännön toteutuksissa ja tiedon puute aiheuttavat vammaisten kuntalaisten eriarvoisuutta. Samaan asiaan on kiinnitetty huomioita myös vuonna 1997 Vammaistyöryhmä 96:n muistiossa. Järjestelmien ja palveluiden tulee turvata ihmisarvoisen elämän edellytykset. Ympäristö, järjestelmät ja palvelut ovat ihmisiä varten. Erityisesti yleiseen käyttöön tarkoitettujen tilojen ja palveluiden tulee olla kaikkien saavutettavissa ja käytettävissä. Tämän vuoksi suositus etenee yleisestä erityiseen päättyen lopussa yksilöllisten palveluiden ja tukitoimien järjestämiseen. Sekä yleisten että yksilöllisten palveluiden sujuvuus ja käyttäjälähtöisyys yhdessä toimivan ympäristön kanssa luovat mahdollisuuden hyvälle asumiselle ja ehkäisevät syrjäytymistä. (Vammaisten asumispalveluiden laatusuositus 2003, 7.)

Suosituksessa kuvataan vammaisten henkilöiden asumisen ja sen mahdollistavien palveluiden tavoiteltavaa yleistä tilaa. Yleisyytensä vuoksi suositus ei sisällä yksityiskohdaisia käytännön ohjeita henkilöstölle ja toteuttajille. Suosituksen valmistelussa vahvistui näkemys, että vammaisten ihmisten hyvät asumispalvelut edellyttävät yleisten rakenteiden (ympäristö, asunnot, yleiset palvelut) esteettömyyttä ja käytettävyyttä. Lisäksi tarvitaan joustavia, riittäviä ja yksilöllisiä palveluita ja tukitoimia. Vammaisten ihmisten asumispalveluiden laadukas toteuttaminen edellyttää sitä, että päätöksen-

teossa otetaan huomioon näiden ihmisten tarpeet. (Vammaisten asumispalveluiden laatusuositus 2003, 7.)

Tasa-arvon edellytys on, että asuinpaikkakunnasta riippumatta kukin saa tarvitseman-
sa palvelut. Kuntien välillä on eroja sekä ympäristön että palveluiden toimivuudessa.
Myös kuntien sisällä vammaisten asumispalveluiden toteutuksessa voi olla laatu eroja
eri asiakasryhmien välillä. Paikallisten olosuhteiden huomioon ottaminen on perustel-
tua, mutta laatuero ei saisi kuitenkaan olla perusteettomia tai muodostua kohtuut-
toman suuriksi. Vammaisten ihmisten asumispalveluissa on kyse perusoikeuksista ja
samalla oikeudenmukaisuuden toteutumisesta. Oikeudenmukaisuuden toteutuminen
on riippuvainen sekä normeista että käytännöstä. (Vammaisten asumispalveluiden laa-
tusuositus 2003, 8.)

Yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi vammaisilla ihmisillä tulee olla mahdollisuus asua
muun väestön keskellä tavanomaisine asumiseen liittyvine oikeuksineen ja velvolli-
suuksineen. Vammaisella ihmisellä tulee myös olla oikeus halutessaan vaihtaa asuntoa
ja asuinpaikkakuntaansa muiden kuntalaisten tavoin. Kotikuntalain säännökset on kui-
tenkin otettava huomioon. Asuntokannan sopimattomuus, ympäristön esteet, palvelui-
den järjestämisongelmat sekä taloudelliset syyt vaikuttavat siihen, että asunnon hank-
kiminen on vammaisille ihmisille usein ongelmallista (Vammaisten asumispalvelui-
den laatusuositus 2003, 21).

Vammaisilla ihmisillä on kuitenkin oikeus muiden tavoin muuttaa pois vanhempiensa
luota, perustaa perhe ja toteuttaa asumisessaan yksilöllistä elämäntyyliä. Vaikeakaan
vammainen ei ole este yksilölliselle elämäntavalle ja omille valinnoille (Vammaisten
asumispalveluiden laatusuositus 2003, 23.)

Laatusuositusten mukaan (Vammaisten asumispalveluiden laatusuositus 2003, 23.)
ensisijaisena vaihtoehtona asumisessa vammaisella ihmisellä tulee olla muiden kansa-
laisten tavoin yleisessä asuntokannassa oleva asunto, omakotitalo, rivitalo tai kerrosta-
lohuoneisto. Vammaisuus sellaisenaan ei edellytä asumista toisten vammaisten ihmis-
ten läheisyydessä. Yhteisöasuminen tai asuminen yhdessä toisten vammaisten kanssa
voi kuitenkin jossain elämäntilanteessa olla paras ratkaisu. Myös yhteisölliselle ratkai-
sulle saattaa niin sanottu normaali asuntokanta tarjota hyviä vaihtoehtoja. Asuinalueil-
la olevia kortteli- ja asukastiloja pitäisi voida käyttää alueen kaikkien asukkaiden tuki-

ja toimintapaikkoina ja jopa palvelupisteinä. (Vammaisten asumispalveluiden laatusuositus 2003, 23).

Palveluasuntoja, palvelutaloja, ryhmäkoteja, asumisyksiköitä ja yleensä asuntoja suunniteltaessa ja rakennettaessa on otettava huomioon asukkaiden oikeus omaan asuntoon ja yksityisyyteen. Yksityisyyttä ja viihtyvyyttä lisää ryhmämuotoisissa asunnoissa esimerkiksi hyvä äänieristys asuinhuoneiden välillä, oma kylpyhuone ja ruoanvalmistustila. Yhteisöllisissä tilaratkaisuissa on tärkeää erottaa selkeästi yksityisyys ja yhteisöllisyys. Hyvä suunnittelu antaa mahdollisuuden sekä vuorovaikutukseen että yksityisyyteen. Laitostuminen uhkaa ihmistä, jolta on evätty henkilökohtainen reviiiri. Luontevaa vuorovaikutteisuutta lisää asuntojen sijoittuminen muun yhteisön keskelle lähelle palveluita. (Vammaisten asumispalveluiden laatusuositus 2003, 23–24.)

8 KEHITYSVAMMAISTEN JA VAIKEAVAMMAISTEN ASUNTO-OHJELMAEHDOTUS VUOSILLE 2010–2015

Valtioneuvosto on tehnyt vuonna 2010 periaatepäätöksen ohjelmasta kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palveluiden järjestämiseksi. Päätöksen mukaan ohjelman tavoitteena on vuoteen 2015 jatkuvalla ohjelmakaudella mahdollistaa kehitysvammaisille yksilöllinen asuminen heidän muuttaessaan pois lapsuudenkodistaan tai laitoksesta. Asumiseen kuuluvat esteetön ja toimiva asunto tavallisessa ympäristössä sekä siihen liitettävät tarpeen mukaiset palvelut.

Lähtökohtana toimeenpanolle on vammaisten henkilöiden asuminen tavallisilla asuinalueilla. Samalla kehitysvammaisten nykyisiä laitospaikkoja vähennetään hallitusti ja suunnitellusti. Vastuu palveluiden järjestämisestä on kunnilla ja näiden palveluiden kilpailuttaminen ei saa johtaa palveluketjujen eikä palvelukokonaisuuksien katkeamiseen. (Valtioneuvoston periaatepäätös 21.1.2010.)

9 ITSENÄINEN ASUMINEN

Vammaisten ihmisten asumisessa ja tarvittavissa asumispalveluissa on aina kyse perusoikeuksista ja samalla oikeudenmukaisuuden toteutumisesta. Oikeudenmukaisuuden toteutuminen taas riippuu sekä normeista että toteuttamisen käytännöstä.

Yhdenvertaisuuden edellytys on, että asuinpaikkakunnasta riippumatta kukin saa tarvitsemansa palvelut. Kuntien välillä on eroja sekä ympäristön että palveluiden toimivuudessa. Myös kuntien sisällä vammaisten asumispalveluiden toteutuksessa on selvästi laatueroja eri asiakasryhmien välillä. Paikallisten olosuhteiden huomioon ottaminen on sallittua, mutta laatuerot eivät saa olla perusteettomia tai muodostua kohtuuttoman suuriksi. (Lampinen 2007, 160–161.)

Vammaisuus ei automaattisesti edellytä asumista laitoksessa, asuntolassa tai toisten vammaisten kanssa. Kehitysvammaisten ihmisten yksilölliseen asumiseen liittyvät tärkeät sanat ovat asunto ja henkilökohtainen tuki. Jokaisella on oikeus valita, minkälaisessa asunnossa ja kenen kanssa asuu. (Ekmark, Heiniluoma, Huotari, Leino & Puranen 2010, 21.)

Sekä yleisten että yksilöllisten palveluiden sujuvuus ja käyttäjälähtöisyys yhdessä toimivan ympäristön kanssa luovat puitteet hyvälle asumiselle ja ehkäisevät samalla syrjäytymistä. Vammaisten henkilöiden toimintaedellytysten parantamiseksi tarvitaan myös yksilöllisiä palveluja ja tukitoimenpiteitä, joita toteutetaan sosiaalihuoltolain, vammaispalvelulain tai kehitysvammalain nojalla. (Lampinen 2007, 161.)

Kuten Glasby ja Littlechild (2009, xi.) kirjassaan kehitysvammaisten henkilökohtaisesta budjetoinnista ja itsenäisestä asumisesta toteavat, että kehitysvammaisten ihmisten keskeisenä tavoitteena on ollut saavuttaa itsenäisen asuminen (tilanne jossa kehitysvammaisella ihmisellä on yhtä paljon mahdollisuuksia ja valinnanvaraa kuten kellä tahansa muullakin). Se ei kuitenkaan tarkoita, että kaikki pitäisi tehdä itse – käytännössä kukaan ei ole täysin itsenäinen, me kaikki olemme jollainlailla riippuvaisia toisistamme tyydyttääksemme kaikki inhimilliset tarpeemme.

Asumiseen liittyvät palvelut mahdollistavat elämisen ja toimimisen vamman aiheuttamista esteistä huolimatta. Asumisen palveluista ja tukitoimista puhuttaessa ei ole järkevää rajoittua vain asunnossa tapahtuvaan toimintaan, vaan niitä pitää tarkastella kokonaisvaltaisesti päivittäiseen toiminnalliseen elämään liittyvänä kokonaisuutena. Vammaisten henkilön tarvitsemien palveluiden puute tai huono laatu aiheuttavat aina ongelmia ja alentavat elämänlaatua. Siksi toimivien tukipalveluiden suunnittelun läh

tökohtana ovat asukkaan vamman rajoitukset, yksilölliset tarpeet ja elämäntilanne. (Lampinen 2007, 161.)

Kehitysvammaisten voimaantuminen ja kyky hallita omaa elämäänsä muodostaa itsenäisen asumisen ja elämisen. Asuminen on itsenäistä silloin, kun kehitysvammainen henkilö asuu yhteisössä ja hallitsee päätöksiä, jotka vaikuttavat hänen elämäänsä. (Glasby & Littlechild 2009, 13.)

Itsenäinen eläminen ei tarkoita, että kehitysvammaiset henkilöt haluaisivat tehdä kaiken itse eristyksissä muista. Itsenäinen eläminen tarkoittaa, että kehitysvammaiset ihmiset haluavat samat elämisen mahdollisuudet ja tehdä samanlaisia arkipäivän valintoja, joita ei kehitysvammaiset henkilöt pitävät itsestäänselvyytensä. (Glasby & Littlechild 2009, 13.)

10 KEHITYSVAMMAISEN ITSENÄISTYMINEN

Elämän laadun kannalta on tärkeää, että ihminen voi muut huomioon ottaen toteuttaa pyrkimyksiään ja elää tavalla, jonka kokee itselleen parhaaksi. Ihminen haluaa elää ympäristössä, jossa häntä arvostetaan, jossa hän voi toimia ja jossa hänelle tärkeät asiat ovat tavoitettavissa. Käytännössä tämän kaiken saavuttaminen vaatii nyky-ympäristössä yksilöltä usein sekä kiinnostusta että hyvää toimintakykyä. (Kaski ym. 2009, 10.)

On tärkeää, että vammaisen muuttaa pois lapsuudenkodistaan vähitellen, mutta riittävän ajoissa. Itsenäisen elämän alkumetreillä on olennaista, että ihminen asettaa itse itselleen tehtäviä ja tavoitteita ja saa näin toiminnallaan aikaan tapahtumia omassa elämässään ja ympäristössään. Näin hän ei ainoastaan reagoi ympäristön antamiin ärsykkeisiin ja virikkeisiin, vaan pyrkii muuttamaan niitä tietoisesti. Vammaisen ihmisen on oltava oman elämänsä subjekti ja uskallettava tehdä elämäänsä koskevia valintoja ja päätöksiä. Itsenäisen elämän saavuttaminen edellyttää, että ympäristö antaa ihmiselle tilaa kasvaa omaa tahtiaan aikuisuuteen. (Lampinen 2007, 150.)

Yhteiskunnassa ihmisellä on erilaisia rooleja. Hän voi olla opiskelija, työntekijä, puoliso, toinen vanhemmista, eläkeläinen, asukas, asiakas ja sairastuessaan potilaskin. Mahdollinen toiminnanvajavuus sinänsä ei välttämättä aina muuta näitä rooleja. (Kaski ym. 2009, 10.)

Elämänkulun aikana tapahtuu monia muutoksia. Leikki-, koulu-, opiskelu-, työ- ja eläkeikä seuraavat toisiaan. Siirtymävaiheisiin sisältyy suuria muutoksia palveluiden kannalta. On myös hyvin harvinaista, että ihminen asuu ensimmäisessä asunnossaan kotoa lähdön jälkeen loppuelämänsä ajan. Erityisesti muutosvaiheissa toimintakyky punnitaan. Hyvän valmistelun avulla ja tukitoimien rakentamisella uuteen ympäristöön on kuitenkin mahdollista ehkäistä vammaisuudesta johtuvan pärjäämättömyyden kokemista yhä uudelleen ja uudelleen. (Kaski ym. 2009, 10.)

Yhteiskunnassa on parhaillaan tapahtumassa muutosprosessi, jossa ihmisen elämä muotoutuu yhä enemmän yksilöllisten lähtökohtien ja ihmisen omien valintojen pohjalta. Arvot moninaistuvat ja elämäntapojen variaatiot lisääntyvät. Perherakenteet muuttuvat. Kansainvälistyminen tuo uusia tarpeita. Palvelujärjestelmä muuttuu sairaala- ja laitosvaltaisesta avohuoltoa painottavaan suuntaan. Kunnat etsivät uusia hallinnolliset rajat ylittäviä yhteistoimintamalleja vastuullaan olevien palvelujen järjestämiseksi. Teknologian kehitys tuonee vammaisille uusia mahdollisuuksia aikaisempaa itsenäisempään elämään. (Kaski ym. 2009, 10.)

Itsenäinen asuminen voi edellyttää kokeilua, harjoittelua ja varsinkin alussa erityistä tukea. Itsenäistyvien nuorten tai elämässään muutostilanteessa olevien toimintarajoitteisten henkilöiden kohdalla palveluiden suunnittelusta ja toimivuuden arvioinnista, eli keskitetystä asumisen palvelukartoituksesta ja asumisharjoittelusta, voi olla merkittävää apua oikean asumisratkaisun valinnassa. (Lampinen 2007, 162.)

Itsenäinen elämä ja täysivaltaistuminen on prosessi, johon vaikuttavat useat hyvin eritasoiset kokonaisuudet. Lopputuloksena syntyy yksilöllinen vammaisen henkilön omannäköinen elämä. Tavoitteeseen pääsemiseksi ei ole yhtä oikeaa ratkaisua, vaan lukuisia keinoja ja valintamahdollisuuksia. On tärkeää antaa vammaiselle lapselle ja nuorelle mahdollisuus myös ”väärin” valintojen tekemiseen ilman, että hän kokee itsensä täysin epäonnistuneeksi. Kyse on tällöin harjoittelusta ja oppimisesta kokemusten kautta. Harjoiteltavien asioiden ajankohtaisuutta pitää arvioida vertaamalla tiettyä taitojen osa-aluetta lapsen tai nuoren ikään ja elämänvaiheeseen. (Lampinen. 2007, 148.)

11 KEHITYSVAMMAISTEN IHMISTEN ASUMISPALVELUJEN KEHITTYMINEN

Kehitysvammahuollon historia on kulkenut laitoshuollosta avohuoltoon. Keskuslaitosten rakentaminen alkoi 1950-luvun lopulla. Tällöin ajateltiin, että jopa kehitysvammaiset lapset sijoitetaan laitoksiin. Normalisaatiosta ruvettiin puhumaan samaan aikaan, kun vielä viimeisiä laitoksia rakennettiin. Normalisaatioajattelun tarkoituksena on luoda vammaisten elinolosuhteet mahdollisimman lähelle samanikäisten, ei-vammaisten elinoloja ja toimintaympäristöä. Subjektinäkemys syntyi normalisaatioajattelun pohjalta ja ajattelumaailma muuttui niin, että vammaisen ihminen itse on oman elämänsä paras asiantuntija. Hänen ajatuksiaan tulee kunnioittaa ja hänen itsemääräämistään ja kykyä elää itsenäistä elämää tulee tukea. (Kaukola 1994, 3.)

Kehitysvammaisten itsenäisen elämän käsite sai alkunsa USA:ssa vuonna 1973, kun kolme kehitysvammaista opiskelijaa pääsivät opiskelemaan Berkeleyn Yliopistoon Californiaan, yliopiston tarjoamien henkilökohtaisten avustajien tuella. Valmistumisen jälkeen nämä kolme opiskelijaa kokivat henkilökohtaisen avustajajärjestelmän olleen niin menestyksenkäs, että he perustivat maailman ensimmäisen Itsenäisen elämisen keskuksen, kehitysvammaisten johtaman ja hallitseman organisaation. Organisaation tarkoitus on tukea muita kehitysvammaisia ihmisiä ottamaan suurempaa hallintaa elämästään ja palveluistaan. (Glasby & Littlechild, 2009, 12.)

Berkelyn Itsenäisen elämisen keskuksella oli viisi päämäärää: asumispalvelut, henkilökohtainen avustus, kuljetuspalvelu, esteetön ympäristö ja vertaistuki. Kymmenen vuoden sisällä Amerikassa oli 200 Itsenäisen elämisen keskusta ja käsite alkoi levitä merten yli. (Glasby & Littlechild 2009, 12.)

Kehitysvammaisten henkilöiden yksilöllisestä asumisesta on puhuttu maassamme avopalveluista käytyä keskustelua laajemmin vasta viime vuosina, mutta maailmalla ajattelu tapa ei ole uusi. Yksilöllisiä asumismalleja on tutkittu ja kehitetty joissakin maissa jo viimeisen kymmenen vuoden ajan. Englannissa ajattelutapa omaksuttiin 1990-luvun puolivälissä ja yksilöllisiä asumisratkaisuja on toteutettu supported living -mallin mukaisesti maassa siitä lähtien. Community Care Act -laissa säädettiin, että tukea tarvitseville henkilöille - siis myös kehitysvammaisille henkilöille - tarjottavat asumisen avopalvelut eivät saa olla automaattisesti hoitokotiratkaisuja vaan apua ja tukea tarvitseville ihmisille tulee tarjota tavallisia asuntoja ja tarvittavat tukipalvelut kotiin. Kehitysvammaisten ihmisten ja heidän omaistensa toiveet vaikuttivat merkittä-

västi uudenlaisten ajattelutapojen omaksumiseen. Kehitysvammaisten henkilöiden elämänlaadun kehittämiseen on maassa panostettu myös lisäämällä kehitysvammapalvelujen kehittämistyön resursseja. Pohjoismaista edelläkävijämaata pidetään Ruotsia ja Norjaa. (Oma ovi, oma tuki. 2008.)

Suomessa kehitysvammaisten henkilöiden palveluja on alettu toteuttaa laitosjärjestelmää kehittämällä. Ensimmäinen kehitysvamma-alan laitos perustettiin 1890 Perttulaan Hämeenlinnaan. Vuonna 1958 tuli voimaan vajaamielislaki, jonka pohjalta rakennettiin koko maan kattava laitosverkko. Lain epäkohdat, laitospainotteisuus ja kehitysvammahuollon hajanaisuus, havaittiin 1960-luvulla, jolloin alettiin kehittää avohuoltoa. Vuonna 1978 voimaan astunut kehitysvammalaki siirsi kehityksen painopisteen avohuoltoon. (Kaski ym. 2009, 291–292.)

1980-luvun alkuun asti laitoshoidto oli kattavin palvelumuoto, mutta vuodesta 1982 alkaen työ- ja päivätoimintapalveluja on käytetty eniten. Laitoshoidossa olleiden henkilöiden määrä kasvoi vuoteen 2005 asti. Asumispalvelut lisääntyivät siten, että 1990-luvun puolivälissä ryhmäkodeissa oli enemmän asukkaita kuin laitoksissa. (Nummelin 2003, 2.)

Silloisen asuntonministeri Jan Vapaavuoren asettama työryhmä ehdotti kesäkuussa 2009 julkaistussa raportissaan, että kehitysvammaisten henkilöiden laitoshoidtoa vähennetään asteittain siten, että vuoden 2015 lopussa enää 500 kehitysvammaista henkilöä asuu pysyvästi laitoksessa. Tilalle perustetaan erilaisia asumispalveluja. Vuosittain tuotetaan keskimäärin 600 asuntoa. Tavoitteena on, että vuoden 2015 loppuun mennessä tuotetaan vähintään 3600 uutta asuntoa kehitysvammaisille henkilöille. (Asuntoja kehitysvammaisille ja vaikeavammaisille 2009, 32.) Uudet linjaukset kehitysvammaisten henkilöiden palvelujen järjestämisessä pohjaavat vammaisten henkilöiden ihmisoikeuksiin. YK:n vuonna 2006 hyväksymän vammaisten ihmisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaan vammaisilla ihmisillä on oltava samat oikeudet kuin muilla kansalaisilla. Vammaisilla ihmisillä on oikeus osallistua yhteiskuntaan yhdenvertaisesti, vammaisten syrjintä on kielletty ja osallistumisen esteet on poistettava. Heillä on myös oikeus itsenäiseen elämään, asumiseen ja liikkumiseen. (Vammaisia tulee kohdella samalla tavalla kuin muita ihmisiä 2007, 4–14.)

Palvelujärjestelmän muuttuessa avopalvelut ovat lisääntyneet, mutta asumispalvelujen kehittämisessä on vielä paljon tehtävää. Palveluja ei ole riittävästi ja erilaisten asumisratkaisujen tutkimiselle ja kehittämiselle on tarvetta. (Viitala, Wiinikka & Åkerblom 2007, 5.) Asumista ja asumiseen tarvittavia tukipalveluja tulisi kehittää yksilöllisen asumisen periaatteiden mukaisesti. Tukipalvelujen tulisi olla joustavia, jotta kehitysvammainen henkilö voi elää niiden turvin itse haluamallaan tavalla. (Niemelä & Brandt 2008, 43.)

Valtioneuvosto hyväksyi 21.1.2010 periaatepäätöksen kehitysvammaisten ihmisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi vuosina 2010–2015. Päätöksen tarkoituksena on vähentää laitoshoidtoa alle 500 laitospaikkaan, purkaa lapsuudenkodeissa asuvien asuntojonoja sekä kehittää kehitysvammaisten ihmisten yksilöllistä asumista. Silloinen asuntonministeri Jan Vapaavuori toteaa Kehitysvammaisten Palvelusäätiön tekemässä haastattelussa seuraavaa: Periaatepäätöksen tavoitteena on todelakin parantaa henkilöiden asuntotarjontaa ja asumisen laatua.

Määrällinen tavoite on tuottaa ohjelmakaudella yhteensä 3 600 kehitysvammaisille henkilöille tarkoitettua asuntoa, joista noin 1 500 asuntoa tuotettaisiin pitkäaikaisesta laitoshoidosta ja hieman enemmän lapsuudenkodista muuttaville kehitysvammaisille aikuisille. Tärkeää on myös asumisratkaisujen laadullinen kehittäminen erilaisiin tarpeisiin, kuten vaativaa hoitoa tarvitseville ja autisteille. Asunnon lisäksi on tärkeää turvata riittävät asumiseen liittyvät palvelut ja tuki. (Leinonen 2010, 6.)

Suomi on edelleen Pohjoismaiden laitosvaltaisim maa, vaikka kehitysvammalaitosten paikkaluku onkin viimeisen kymmenen vuoden aikana vähentynyt. Vuoden 2004 laitoksissa oli noin 10 prosenttia kehitysvammopalvelujen piirissä olevista. Asumispalvelujen määrä on lisääntynyt samaan aikaan. Osa kuntayhtymistä uudistaa toimintonsa ja hajauttaa laitoksiaan, mutta Suomessa on vielä laitoksia, joissa on yli 200 asukasta. Osalla kehitysvammaisten palveluja järjestävistä kuntayhtymistä ei ole omaa laitosta ja osa on hajauttamassa laitosta. Vammaispalvelujen ajanmukaistamisen lisäksi Kunta- ja palvelurakennehanke koskettaa kuntia sekä kehitysvammaisten erityispalveluja ylläpitäviä ja kehittäviä kuntayhtymiä. Osana palvelurakenteen uudistamista sosiaali- ja terveysministeriö tukee kehitysvammaisten asumispalvelujen kehittämistä lähiyhteisössä, jotta laitosasumista voidaan merkittävästi vähentää. (Pelto-Huikko, Kaakkinen & Ohtonen 2008, 11.)

12 KEHITYSVAMMAISTEN ASUMINEN

Kehitysvammaisten yksilöllisen asumisen kehittämisessä ja tukipalvelujen järjestämisessä on kyse perusoikeuksista ja oikeuden mukaisuuden toteutumisesta. Jokainen kehitysvammainen on oikeutettu saamaan erityishuoltona tarvitsemansa asumispalvelut kehitysvammalain perusteella. Kehitysvammalaki takaa kehitysvammaiselle henkilölle sellaiset yksilölliset palvelut ja tukitoimet, joita hän tarvitsee kotona ja kodin ulkopuolella. Kehitysvammalain mukaisia palveluita voivat järjestää erityishuoltopiirit, kunnat sekä yksityiset palveluntuottajat. (Sosiaaliturvaopas 2007.)

Laadukkaan asumisen perustana ovat yksilölliset palvelut ja niiden riittävä saatavuus, ympäristön toimivuus ja esteettömyys sekä asunnon fyysiset ominaisuudet ja esteettömyys. Yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi vammaisilla ihmisillä tulee olla mahdollisuus asua muun väestön keskellä tavanomaisine asumiseen liittyvine oikeuksineen ja velvollisuuksineen. Vammaisella ihmisellä tulee myös olla oikeus halutessaan vaihtaa asuntoa ja asuinpaikkakuntaansa muiden kuntalaisten tavoin. Kotikuntalain säännökset on kuitenkin otettava huomioon. Asuntokannan sopimattomuus, ympäristön esteet, palveluiden järjestämisongelmat sekä taloudelliset syyt vaikuttavat siihen, että asunnon hankkiminen on vammaisille ihmisille usein ongelmallista. Vammaisilla ihmisillä on kuitenkin oikeus muiden tavoin muuttaa pois vanhempiensa luota, perustaa perhe ja toteuttaa asumisessaan yksilöllistä elämäntyyliä. Vaikeakaan vammaisuus ei ole este yksilölliselle elämäkululle ja omille valinnoille. (Vammaisten asumispalveluiden laatusuositus 2003, 4.)

Asumispalvelujen lakisääteinen järjestämisvelvollisuus kuuluu kunnille. Kunnat voivat järjestää palvelunsa eri tavoin esimerkiksi tuottamalla niitä itse tai yhteistyössä muiden kuntien kanssa, olemalla jäsenenä palvelua järjestävässä kuntayhtymässä tai hankkimalla niitä valtiolta, toiselta kunnalta, kuntayhtymältä tai muulta julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta. Lisäksi kunnan on mahdollisuus antaa palvelujen käyttäjille palveluseteli, jolla kunta sitoutuu maksamaan palvelun käyttäjän yksityiseltä palveluntuottajalta hankkimat palvelut. (Niemelä & Brandt 2008, 35.)

Kehitysvammaiset henkilöt tarvitsevat yhä yksilöllisempää asumista. Yksilöllisyyttä ja joustavia asumisen ratkaisuja voidaan lisätä, kun tukipalveluja ja asuntoja tarkastellaan erillisinä asioina. (Ekmark ym. 2010, 23.)

Asumisen ja palvelujen rahoittamiseen ollaan myös kehittämässä uusia ratkaisuja. Esimerkiksi Iso Britanniassa, Hollannissa ja Tanskassa on vammaisten ja vanhusten tarvitsemien palvelujen ja tuen rahoittamiseen käytössä yhteiskunnan rahoittama henkilökohtainen budjetti. Henkilökohtaisen budjetoinnin lähtökohtana on huolellinen tuen tarpeen arviointi ja palvelujen yksilökeskeinen suunnittelu. Suomessa henkilökohtaisen budjetoinnin ja yksilökeskeinen suunnittelun malleja kehitetään ja kokeillaan Kehitysvammaisten Palvelusäätiön ja Kehitysvammaliiton Tiedän mitä tahdon -projektissa. (Ekmark ym. 2010, 23–24.)

12.1 Erilaisia asumisen ratkaisuja

Ihmisten asumisratkaisut (asunto ja siihen liittyvät mahdolliset tukipalvelut) sijoittuvat jatkumolle, jonka toisessa ääripäässä on itsenäinen elämä ja toisessa laitoshoido. Väliin mahtuu asumispalveluja ja monenlaista tukea. (Salmi 2006, 119.)

12.1.1 Erilliset asunnot

Asunto voi olla normaalissa asuinympäristössä sijaitseva erillinen asunto, johon järjestetään tarvittava apu ja tuki. Erillisen asunnon yhteydessä ei ole yhteistiloja. Asunnon voi vuokrata tai ostaa vapailta asuntomarkkinoilta tai vuokrata esim. kaupungilta tai säätiöltä. Erillisen asunnon voi jakaa myös kaverin tai kavereiden kanssa, jolloin siitä tulee kimppakämpä. (Ekmark ym. 2010, 24.)

12.1.2 Asuntoryhmä

Asuntoryhmässä asuvalla henkilöllä on oma erillinen asunto, kuten yksiö tai kaksio. Asukkaiden ja henkilökunnan yhteiskäytössä olevat tilat sijaitsevat välittömässä läheisyydessä tai aivan lähistöllä, ja heillä on mahdollisuus esimerkiksi yhteiseen ruokailuun tai seurusteluun. Henkilökunta on paikalla päivisin tai ympäri vuorokauden. Asuntoryhmät sijaitsevat normaalissa asumisympäristössä, lähellä palveluja ja hyvien liikenneyhteyksien varrella. (Ekmark ym. 2010, 24.)

KVPS tukena Oy on kehittänyt asuntoryhmäasumiseen tukipistemallin, jossa lähtökohtana on kehitysvammaisen ihmisen henkilökohtainen tuki, apu ja ohjaus. Toisistaan erillään olevat asukkaiden asunnot sijaitsevat normaalissa asuinympäristössä

tukipisteen lähialueella. Tukipisteenä toimii asumisyksikkö, jossa työskentelee koulutettu henkilökunta. (Ekmark ym. 2010, 24.)

12.1.3 Ryhmäasunto

Ryhmäasunto on asunto asumisyksikössä. Asumisyksikkö voi olla erillinen asuinrakennus tai osa muuta asuinrakennusta, kuten kerrostaloa, johon on toteutettu ryhmämuotoista asumista. Asukkaalla on oma asuintila ja sen lisäksi asumisyksikköön kuuluvien asukkaiden arkea tukevat yhteiset tilat ja palvelutilat. Asuintilat sijaitsevat kiinteässä yhteydessä yhteistiloihin. Yhteisiä tiloja voivat olla esimerkiksi varasto-, sauna-, ruokailu-, kodinhoito- ja oleskelutilat. Palvelutilat voivat olla ulkopuolistenkin tahojen, esimerkiksi henkilökunnan, käytössä. Asumisyksikössä henkilökunta on paikalla päivisin tai ympäri vuorokauden. (Ekmark ym. 2010, 25.)

13 KEHITYSVAMMAISTEN ASUMISPALVELUT

Salmen (2006, 14) mukaan asumispalvelun käsite on laaja ja vaikeasti hallittavissa. Asumispalvelulla tarkoitetaan Sosiaalihuoltolain (710/1982) 22.§ mukaan palveluasumisen ja tukiasumisen järjestämistä.

Asumispalveluun kuuluu asiakkaan asuinpaikassa (kotona tai asumispalveluyksikössä) tapahtuva tuki, ohjaus ja avustaminen. Työntekijä on tukena päivittäisissä kotona tapahtuvissa toimissa sekä asioinnissa kodin ulkopuolella. Lisäksi asumispalvelun tarjoama tuki voi mahdollistaa asiakkaalle sosiaalisten suhteiden luomista ja ylläpitoa, sekä harrastusten toteuttamista (Salmi 2006, 11.)

13.1 Palveluasuminen

Palveluasumisella tarkoitetaan asumismuotoa, joka on tarkoitettu henkilöille, jotka puutteellisen toimintakykynsä vuoksi tarvitsevat jatkuvaa päivittäistä apua, mutta eivät ole varsinaisen laitoshoidon tarpeessa. (Vammaisten asumispalveluiden laatusuositus 2003.) Palveluasumisella tarkoitetaan yksittäisen ihmisen saamaa palvelua, joka liittyy asumisen mahdollistamiseen. Asuminen tarkoittaa muutakin kuin asunnon sisällä tapahtuvaa toimintaa. Palveluasuminen sisältää asunnon ja asumiseen liittyvät palvelut, jotka mahdollistavat myös vaikeasti toimintarajoitteisten henkilöiden itsenäisen asumisen. Palveluasuminen voidaan järjestää yksittäisessä asunnossa, palvelu-

asumisryhmissä, palvelutalossa tai muussa asumisyksikössä. Oleellista palveluasumisessa on se, että henkilöllä on toimiva asunto, jossa asuessaan hänellä on asukkaan oikeudet ja velvollisuudet. (Toivanen 1997, 16.)

Tehostettu palveluasuminen

Tehostetun palveluasumisen muodossa on henkilökuntaa paikalla ympäri vuorokauden, ja sitä järjestetään paljon hoivaa, apua ja valvontaa tarvitseville. Yksikössä jossa tarjotaan tehostettua palveluasumista, on asukkailla oma asunto tai huone ja lisäksi yhteisiä tiloja. (Asumispalvelut 2011.)

Kehitysvammaisten perhehoito

Perhehoidolla tarkoitetaan henkilön asumisen, hoidon, kasvatuksen ja muun ympäri-vuorokautisen hoidon ja huolenpidon järjestämistä hänen kotinsa ulkopuolisessa yksityiskodissa. Tavoitteena perhehoidossa on antaa mahdollisuus perheenomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin. (SHL 1982/710, 25. §.)

13.2 Tukiasuminen

Tukiasuminen on tarkoitettu itsenäiseen asumiseen pyrkiville. Tukiasumiseen liittyy yleensä hoitosuhde esim. hoitolaitokseen, A-klinikkaan, mielenterveysyksikköön tai tukihenkilösuhde.

Tukiasunnoissa pyritään tukemaan asumista ja elämänhallintaa joko ryhmätoiminnan tai henkilökohtaisen tuen kautta. Tukiasumisen avulla opetellaan itsenäistä asumista ja elämää ja saadaan tukea elämänhallintaan. Palvelut jaetaan yleisiin eli kaikille tarkoitettuihin palveluihin ja yksilöllisesti suunniteltuihin ja toteutettuihin palveluihin. Palveluiden käyttäjän näkökulmasta oleellista on yleisten ja yksilöllisten palveluiden riittävyys, palvelukokonaisuuden saumattomuus ja asiakaslähtöisyys. Yksilöllisillä palveluilla tarkoitetaan sellaisia palveluita, jotka vastaavat yksilölliseen tarpeeseen ja jotka on tarkoituksenmukaista toteuttaa räätälöidysti. Palveluiden tuottajalla tarkoitetaan niitä tahoja, jotka käytännössä toteuttavat itse palvelutapahtuman. (Vammaisten asumispalveluiden laatusuositus 2003.)

13.3 Kehitysvammaisten laitoshuolto

Kehitysvammaisten laitoshuolto tarkoittaa sosiaalihuoltolain 24§ mukaan hoidon, ylläpidon ja kuntouttavan toiminnan järjestämistä jatkuvaa hoitoa antavassa sosiaalihuollon toimintayksikössä. Edellytyksenä on, ettei tarvittavaa hoitoa, apua ja/tai muuta huolenpitoa ole mahdollista järjestää hänen omassa kodissaan tai muita sosiaalipalveluja hyväksi käyttäen. Hoito ja huolenpito ovat ympärivuorokautista ja samassa paikassa on järjestetty päivätoiminta, asiakkaan terapia sekä lääkehoito. (Huotari 2009,14; SHL 24. §.)

14 KEHITYSVAMMAPALVELUIDEN TOIMINNALLISET LÄHTÖKOHDAT KOUVOLASSA

Kehitysvammaisten palveluissa painopiste on siirtynyt laitoshoidosta avohoitoon. Laitoshoidon tarkoitus vähentää radikaalisti vuoteen 2017 mennessä eikä vuodesta 2012 lukien lapsia enää sijoiteta laitoshoidon. Valtioneuvosto on tehnyt 21.1.2010 periaatepäätöksen ohjelmaksi kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi vuosina 2010–2015 ja päättänyt ohjelman toimenpiteiden toteuttamisesta. Ohjelman mukaan kehitysvammaisten laitospaikkoja vähennetään nopeasti, suunnitelmallisesti ja hallitusti.

Kehitysvammaisille mahdollistetaan muuttaminen lapsuudenkodista asumispalveluihin tuottamalla heidän tarpeitaan ja toiveitaan vastaavia asumisratkaisuja ja tarjoamalla yksilöllisiä palveluja ja tukea. Edellä mainittuun ohjelmaan nojautuen Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA) rahoittaa vuosina 2010–2015 kehitysvammaisille noin 470 uutta asuntoa ja tukee vähintään 60 kehitysvammaisten asunnon peruskorjaamista vuosittain.

Erityishuoltopiiri, kuntayhtymien ja alueen kuntien sekä muiden keskeisten toimijoiden muodostamat työryhmät ovat laatineet Sosiaali- ja terveysministeriölle syyskuun loppuun mennessä suunnitelman siitä, miten alueellisesti edetään laitoshoidosta kehitysvammaisten henkilökohtaiset tarpeet huomioon ottaen yksilöllisempiin ratkaisuihin. Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä, Carea, on laatinut edellä mainitun suunnitelman sosiaalipalvelujensa vastuualueen, joka käsittää kehitysvammaisten erityishuollon, laitoshoidon vähentämiseksi ja asumisyksiköiden perustamiseksi tilalle. (Kehitysvammapalvelujen toiminnalliset lähtökohdat 2010.)

Kouvolassa asuu runsaat 500 kehitysvammaista ja autistista henkilöä. Asumispalvelujen tarve lisääntyy lähivuosina, sillä lapsuuden kodistaan itsenäistyvät runsaat 20 % aikuisista kehitysvammaisista asuu edelleen vanhempiensa tai omaistensa luona. Nuoret ja iäkkäiden vanhempiensa luona asuvat kehitysvammaiset tarvitsevat erilaisia asumispalveluja ja laitoshoidon purkaminen edellyttää laitoshoidossa oleville uusia asumisratkaisuja. Nuoret kehitysvammaiset ovat käyneet ammatillisen koulutuksen tai työelämään valmentavan koulutuksen, joten heillä on enemmän valmiuksia selvittää päivittäisistä toiminnoista kuin vanhemmilla henkilöillä. (Kehitysvammaapalvelujen toiminnalliset lähtökohdat 2010.)

15 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

15.1 ASPA, Unelmia omasta kodista 2009, Tarve-projekti

Tarve- projekti kartoitti kehitysvammaisten ihmisten asumispalveluja Kouvolassa. Tarve- projektia lähdettiin toteuttamaan Kouvolan kaupungin perusturvasta ja kehitysvammahuollosta vastaavien tahojen aloitteesta ja yhteistyössä alueen kehitysvammaisten tukiyhdistysten kanssa. Kartoituksessa haastateltiin 26 kehitysvammaista ihmistä ja heidän omaisiaan.

Lisäksi kartoitettiin Kouvolan kaupungissa olevat kehitysvammaisille tarkoitetut asumisen palvelut sekä asumista tukevat toiminnot, kuten vapaa-ajan viettomahdollisuudet. (Huotari 2009, 3.)

15.2 Erityisryhmien hyvä asuminen, Tarveselvitys ja palvelustrategia vuoteen 2017

Kaupunki on valmistellut palvelustrategiaansa vuoden 2010 aikana ja samanaikaisesti sekä siihen liittyen on valmisteltu erityisryhmien palvelustrategiaa. Valtioneuvoston periaatepäätös ohjelmasta kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämisestä vuosina 2010–2015 on jouduttanut asiakirjan valmistumista. Erityisryhmien palvelustrategiatyö on liittynyt myös Kaste-ohjelman mukaiseen Kaakon Soite-Into -hankkeeseen, jonka tavoitteita ovat mm. integroidut palveluprosessit ja -rakenteet, henkilöstön osaamisen, osallisuuden ja johtamisen vahvistaminen sekä kustannuskehityksen hillitseminen. Hankkeen rahoituksella on voitu irrottaa ajalle 1.3. – 30.9.2010 vammaispalvelujen palvelupäällikkö Marjatta Horppu tekemään muun henkilöstön avustamana perusteellista selvitystyötä erityisryhmien asumispalvelujen sil-

loisesta tilasta Kouvolassa, ohjaamaan asiakasanalyysien tekoa, selvittämään asiaa koskevat valtakunnalliset linjaukset ja suositukset sekä valmistelevaan niiden paras mahdollinen soveltamistapa Kouvolan palvelukokonaisuudessa. (Korpelainen 2010, 3.)

Tarveselvityksen tulos koskien kehitysvammaisten asumista:

- tehostetun palveluasumisen ja asumisen tuen tarve lisääntyy (tuettu asuminen, päivätoiminta)
- kuntoutuminen kevyempiin palveluihin on mahdollista osalle kehitysvammaisista
- vanhusikäisille kehitysvammaisille tulee etsiä vanhusten asumispalveluja. (Korpelainen 2010, 3.)

16 TUTKIMUKSEN KULKU

16.1 Tutkimusaiheenvalinta

Opinnäytetyön tilaajana on yksityinen kehitysvammaisten asumispalveluja tuottava yritys. Työn aihe valikoitui oman kiinnostukseni mukaan kehitysvammaisten asumisen mahdollisuuksista. Sain melko vapaat kädet aiheen käsittelyyn ja tutkimuksen rajaamiseen. Aihe oli ajankohtainen ja kiinnostava, koska sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen 1990-luvulla aloittama kehitysvammaisia koskeva palvelurakenneuudistus, jonka tavoitteena on laitoshuollon purku, toi Kouvolan alueelle uusia haasteita kehitysvammaisten asumisen uudelleen järjestämiseksi. Aiheen kiinnostavuutta lisäsi valtioneuvoston hyväksymä 21.1.2010 periaatepäätös, jonka tarkoituksena on myös vähentää laitoshuoltoa, purkaa lapsuudenkodeissa asuvien asuntojonoja ja kehittää kehitysvammaisten ihmisten yksilöllistä asumista.

Opinnäytetyöni aihe oli siis ajankohtainen sekä valtakunnallisesti että paikallisesti Kouvolan alueella. Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä, Carea, jäsenkuntien viranhaltijat, omaisjärjestöt, psykiatrisen erikoissairaanhoidon sekä yksityisten palveluntuottajien edustajien muodostama työryhmä on laatinut alueellisen suunnitelman kehitysvammaisten ihmisten asumisratkaisuksi ja palvelujen jär-

jestämiseksi, jonka toteutumista ja edistymistä tutkimukseni edetessä pääsin seuraamaan.

16.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa Kouvolan alueen asumispalveluyksiköt, jotka tarjoavat kehitysvammaisille itsenäisen asumisen mahdollisuutta. Itsenäisellä asumisella tarkoitan tässä työssä mahdollisuutta asua ryhmäasunnossa, asuntoryhmässä tai erillisessä asunnossa. Kartoituksessa käytin pohjana vammaisten ihmisten asumispalvelun laatusuosituksia, joihin asumisyksiköiden tarjoamaa palvelua vertasin. Tutkimustulos antaa työn tilaajalle tietoa eri asumisyksiköistä, yksikön tarjoaman palvelun laadusta ja palvelun soveltuvuudesta kehitysvammaisten nuorten asumisen tulevaisuuden suunnitteluun.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Mitkä yksiköt Kouvolassa pystyvät tarjoamaan itsenäistä asumista kehitysvammaisille nuorille?
2. Millaisia asumisratkaisuja Kouvolan alueella on kehitysvammaisille henkilöille?
3. Missä palveluyksiköt sijaitsevat?
4. Miten vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuositukset näkyvät kehitysvammaisten itsenäisen asumisen tarjonnassa?

16.3 Tutkimusaineisto ja -menetelmä

Tutkimukseni on pääasiassa laadullinen tutkimus. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tietoa hankitaan kokonaisvaltaisesti. Aineistoa kootaan todellisissa, luonnollisissa tilanteissa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa suositetaan tiedon keruun instrumenttina ihmistä. Tutkija luottaa tutkittavien kanssa keskusteluista saatuihin sekä omista havainnoista saamiinsa tietoihin enemmän kuin esimerkiksi testeillä hankittuihin tietoihin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001, 164, 185–186.) Tutkimukseni tuottaa myös määrällistä tietoa siitä, kuinka paljon Kouvolan alueella on itsenäisen asumisen palveluntarjoajia.

16.3.1 Aineiston keruu

Laadullisen tutkimuksen yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Niitä voidaan käyttää joko vaihtoehtoisina, rinnakkain tai eri tavoin yhdisteltynä tutkittavan ongelman ja myös tutkimusresurssien mukaan. (Tuomi 2002, 73.) Käytin opinnäytetyössäni aineiston keruumenetelmänä lomakehaastattelua sekä havainnointia, mikä tapahtui tutustumiskäynneillä haastattelun yhteydessä.

Käytetyin haastattelumenetelmä on Hirsjärven ja Hurmeen (2001) mukaan lomakehaastattelu. Tässä haastattelutyypissä haastattelu etenee lomakkeen mukaisesti täysin enakkoon määriteltyjen kysymysten mukaan. Menetelmä eroaa kyselystä ainoastaan siten, että haastatteli esittää enakkoon suunnitellut kysymykset haastateltavalle suullisesti ja kirjaa hänen antamansa vastaukset lomakkeelle, kun taas kyselyssä kysymykset esitetään paperilomakkeella, johon vastaaja kirjaa vastauksensa.

Olin suunnitellut haastattelulomakkeen perustuen vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuosituksen. Lomake sisälsi sekä strukturoituja kysymyksiä että avoimia kysymyksiä, jolloin haastateltavat pääsevät vapaasti täydentämään vastauksiaan.

Koska kehitysvammaisten asumispalveluissa on meneillään paljon rakenteellisia muutoksia, voidaan todellisia tuloksia asumispalvelujen toteutumisesta tarkastella vasta vuosien päästä. Tämä opinnäytetyö antaa kuvan suunnitelmien ja niiden toteutuksen alkuvaiheesta, joihin voidaan mahdollisesti palata vuosien kuluttua esimerkiksi seurantatutkimuksen merkeissä. Haastattelun etuna on, että vastaajiksi suunnitellut henkilöt saadaan yleensä mukaan tutkimukseen. Haastateltavat on mahdollista tavoittaa helposti myöhemminkin, jos on tarpeen täydentää aineistoa tai jos halutaan tehdä vaikkapa seurantatutkimusta (Hirsjärvi ym. 2001, 193.)

Tutkimuksen aineiston kerääminen tapahtui haastatteleamalla palveluntarjoajan edustajaa tai asumispalveluyksiköiden vastaavaa ohjaajaa. Haastatteluja täydensivät omat havainnot tutustumiskäynneiltä, jolloin konkreettisesti pääsin näkemään, miten asumispalvelut itsenäisen asumisen osalta toteutuvat.

Haastattelun etuna oli myös se, että jouduin joitakin asioita tarkentamaan lisähaastattelulla, puhelinsoitoilla ja sähköpostin välityksellä.

Kuten Tuomi (2002, 75) toteaa, haastattelun etu on ennen kaikkea joustavuus. Haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä, selventää ilmausten sanamuotoja ja käydä keskustelua tiedonantajan kanssa.

16.3.2 Tutkimusaineiston analyysi

Laadullisen aineiston analyysin tarkoitus on saada aineisto selkeäksi ja sillä tavalla antaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysillä pyritään aineisto tiivistämään menettämättä sen sisältämää tietoa. (Eskola & Suoranta 2008, 137.)

Aineiston analysointi lähti liikkeelle haastatteluaineiston lukemisella ja kokonaiskuvan luomisella yhteenvetoa varten. Kävin läpi haastatteluista saamani aineiston ja koostin jokaisesta yksiköstä tiivistelmän, missä kävin läpi lomakkeessa olevat eri teemat.

Analysoin tutkimusaineistoa aluksi teemoittain niin, että pilkoin aineiston kysymysten muodostamien aihealueiden mukaan. Aihealueita olivat: Yksikön sijainti ja kiinteistö, kulkuyhteydet, ympäristö, asunto (neliöt, mukavuudet jne.), henkilökohtaiset tilat, yhteiset tilat, asumisen laadun arviointi ja kehittämissuunnitelmat

Tutkimusote on induktiivinen: Se päättyy yksityisistä havainnoista yleisiin merkityksiin. Tutkimusprosessissaan tutkija lähtee liikkeelle empiirisistä havainnoista (esim. litteroidusta haastattelusta, keskusteluista, havainnointiraporteista, kirjallisista dokumenteista), tulkitsee lähilukuisesti tätä havaintomateriaalia ja nostaa siitä analyysin ja vertailevien muistiinpanojensa avulla merkittäviksi katsottavia teemoja havaintomaisen näköalapaikoiksi, koodaa ne ja muotoilee sitten yleisemmiksi luokittelukategorioiksi. (Hirsijärvi, ym. 2007, 246.)

16.3.3 Tutkimuksen käytännöntoteutus

Opinnäytetyöni suunnittelu alkoi tammikuussa 2010 tilaajan kanssa käydyn keskustelun myötä. Sain itse vaikuttaa paljon aiheen valintaan ja oma kiinnostukseni aiheeseen sopi työn tilaajalle.

Vahvistuksen aiheeseeni sain ammattikorkeakoulun taholta helmikuussa 2010. Työn aloittaminen tapahtui lähdekirjallisuuteen ja aineistoon perehtymällä. Työn alkuvaihe oli melko itsenäistä työskentelyä ja aineiston keruuta.

Keväällä 2010 olin yhteydessä Kouvolan kaupungin asumispalvelujohtajaan. Hänen kanssaan keskustelin työn etenemisestä ja hän lupautui haastateltavaksi tutkimukseeni.

Tutkimuksen teoriaosuuden kirjoittamisen aloitin syksyllä 2010. Teorian kirjoittaminen vei aikaa ja erityisen haasteellista oli löytää uutta lähdekirjallisuutta niin kehitysvammaisuudesta kuin heidän asumispalveluistaankin. Koska kehitysvammaisten itsenäinen asuminen on käsitteenä melko uusi ja koko kehitysvammahuolto elää suuren muutoksen aikaa, oli tiedon hankkiminen työlästä. Erilaisia hankkeita ja suunnitelmia oli olemassa, mutta niiden saaminen opinnäytetyön aineistoksi ei ollut mahdollista keskeneräisyytensä vuoksi.

Osallistuin Kuusankoskella 2.11.2010 Alueelliseen vaikuttamisseminaariin: kehitysvammaisten ja erityisryhmien asumisen edistämiseksi Kymenlaaksossa ja Etelä-Karjalassa. Luennoitsijoina seminaarissa oli mm. ympäristöministeriöstä Raija Hynynen, joka esitteli kehitysvammaisten asumisen ohjelman 2010 tavoitteet ja toteutuksen.

Osallistuin Kehitysvammaliiton ja Kehitysvammaisten Palvelusäätiön järjestämään Tiedän mitä tahdon! Henkilökohtainen budjetointi tuen ja palvelujen järjestämisessä -seminaariin Helsingissä 22.3.2011. Seminaari käsitteli kehitysvammaisille suunnattua henkilökohtaista budjetointia ja Iso-Britannian tapaa toteuttaa budjetointia. Seminaarissa tarkasteltiin myös millaisia mahdollisuuksia Suomessa olisi toteuttaa vastaavaa laista järjestelmää. Seminaarissa kuultiin kansainvälisiä kokemuksia ja nähtiin hienoja esimerkkejä budjetoinnin toteutuksesta Britanniassa.

Haastattelulomakkeen hahmottelu alkoi huhtikuussa 2011. Lomake käytiin läpi sekä ohjaavan opettajan että tilaajan kanssa. Tarkastuksen jälkeen tein lomakkeeseen muutamia korjauksia lähinnä sanamuotoja ja selventäviä lisäyksiä. Hyväksynnän lomakkeen käyttöön sain ohjaavalta opettajalta elokuussa 2011.

Elokuussa työn tilaaja tarkasti teoriaosuuden ja pyysi siihen muutamia muutoksia. Tilaajalta sain myös hyviä ehdotuksia englanninkielisiin lähdeaineistoihin. Tein ehdotetut korjaukset ja perehdyin englanninkieliseen lähdeaineistoon.

Lomakkeen hyväksynnän jälkeen sovin tapaamisen Kouvolan kaupungin asumispalvelu johtaja Anja Haikosen kanssa. Hänen kauttaan sain tietoa paikallisista itsenäistä asumispalvelua tuottavista tahoista sekä tietoa kaupungin omasta palvelutarjonnasta. Haikosen sekä ohjaavan opettajani kehotuksesta suunnitelmaani kuului myös tutustumiskäynnit mahdollisimman moneen yksikköön.

Elokuun lopussa otin yhteyttä asumisyksiköiden vastaaviin ohjaajiin ja sovin haastattelun sekä tutustumiskäynnit heidän kanssaan. Yksiköt koostuivat monista pienistä palvelukokonaisuuksista, joten aivan kaikkiin minulla ei ollut mahdollisuutta tehdä tutustumiskäyntiä, mutta isoimpiin yksiköihin pääsin käymään paikan päälle.

Yksiköitä, joissa kävin konkreettisesti paikan päällä, oli yhteensä kuusi. Satelliitti- ja tukikotiasunnot olivat luonteeltaan sellaisia asumismuotoja, etteivät vierailut tuntuneet sopivilta; olihan kyse ihmisten kodeista.

Syyskuun aikana analysoin ja työstin haastatteluista saamani tiedon luettavaan muotoon. Jouduin tekemään muutamia tarkentavia kysymyksiä haastateltaviltani. Kouvolaan kaupungin asumispalvelujohtajan kanssa minulla oli vielä tapaaminen lokakuun alussa.

16.3.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimus suoritettiin lomakehaastatteluna. Lomakkeen suunnittelu pohjautui Kehitysvammaisten asumispalvelujen laatusuosituksissa olleisiin asumisen kriteereihin. Suosituksista sain suoraan selkeän rungon lomakkeen pohjaksi. Koska tutkimukseni perustuu lähdekirjallisuuden lisäksi haastatteluun, jää molemmille osapuolille mahdollisuus tehdä tarkentavia kysymyksiä tai täydentää vastaustaan. Haastattelu antoi haastateltavalle mahdollisuuden myös kertoa sellaisia asioita, joita en ollut lomakkeeseen kysymykseksi laittanut. Haastattelut suoritin henkilökohtaisesti asumisyksikössä vieraillemalla, jolloin vastausten luotettavuus varmistui omilla havainnoillani.

Asumispalveluyksiköissä otettiin haastatteluni ja työni erittäin avoimesti vastaan ja paikkoja esiteltiin varauksetta. Haastattelujen lisäksi sain yksiköistä paljon kirjallista dokumenttia asumisyksiköiden toiminnasta, tiloista ja palvelukokonaisuuksista, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta. Kyselylomakkeisiin vastaaminen, ilman asioiden ympäriltä käytävää keskustelua, olisi tuottanut huomattavasti suppeamman tuloksen. Koska aihe oli kaikille haastateltavillekin erittäin ajankohtainen, syntyi haastattelun tiimoilta paljon erittäin hedelmällistä pohdintaa. Näitä pohdintoja pystyin hyödyntämään seuraavissa haastatteluissa ja sain monta eri näkökulmaa asioihin. Kehitysvammaisten asumisen järjestäminen on aihe, mikä puhuttaa todella paljon, eikä varmasti ole yhtä oikeaa vastausta siitä, miten asiat tulisi oikein järjestää.

Tutkimuksen eettisyyttä pohdin ennen haastattelujen tekoa, koska työskentelen itse kehitysvammaisten asumispalveluyksikössä ja luonnollisesti itselläni on oma käsitys kehitysvammaisten itsenäisen asumisen järjestämisestä. Työn edetessä omat käsitykset jäivät kuitenkin taustalle ja pystyin asettumaan tutkijan rooliin. Haastatteluissa korostui yksiköissä haastattelemani henkilöiden ammatillinen vahvuus ja hyvinkin erilaiset näkökulmat, jotka avarsivat myös omia näkökulmia. Analyysia ja johtopäätöksiä tehdessäni kiinnitin huomiotani siihen, etten tehnyt puolueellisia tulkintoja omien mieltipiteiden ja epävirallisten keskustelujen siivittämänä.

17 TUTKIMUSTULOKSET

17.1 Kehitysvammaisten asumispalvelujen järjestäminen Kymenlaaksossa

Kymenlaakson alueellisessa suunnitelmassa kehitysvammaisten ihmisten asumisratkaisuksi ja palvelujen järjestämiseksi (2010) todetaan että, siirtyminen yksilöllisiin palveluihin merkitsee kulttuurista muutosta palvelujen käyttäjien asemassa, työntekijöiden toimintaperiaatteissa ja työkäytännöissä. Tähän muutokseen voi sisältyä hyvin-kin ristiriitaisia odotuksia eri intressiryhmien (kehitysvammaiset henkilöt, omaiset, työntekijät, johto, palvelujen tilaaja kunnat) kesken. (Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä 2010.)

Kymenlaaksossa asuu noin tuhat kehitysvammaista ihmistä, joiden asumiseen ja palvelujen järjestämiseen tarvitaan lisää vaihtoehtoja. Tämä käyttäjämäärä edellyttää kehittämistyötä ja sen mukanaan tuomia toimenpiteitä.

Palvelujen käyttäjäkuntaan kuuluu nuoria kotona asuvia, itsenäisempää elämää ja asumista suunnittelevia kehitysvammaisia sekä oman ryhmänsä muodostavat ikääntyneet, vanhempien kanssa kotona asuvat ihmiset. Näiden ihmisten asumisen ja palvelujen järjestelyt ovat ajankohtaisia erilaisista syistä johtuen. (Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä 2010.)

17.2 Kehitysvammaisen nuoren itsenäisen asumisen mahdollisuudet Kouvolassa

17.2.1 Carea

Tulevaisuuden tavoitteena on, että asumisratkaisut sisältävät asunnon, henkilön tarvitseman avun ja tuen sekä mahdollisuuden muihin tarvittaviin asiantuntijapalveluihin. Lähtökohtana on, että palvelut ja asuminen erotetaan toisistaan. Palvelujen käyttäjät määrittävät tarpeensa ja palvelut tuotetaan palvelusuunnitelmaan perustuen henkilökohtaisen avun ja tuen näkökulmasta, kuitenkin niin, että kehitysvammaisen itse saa sujuvasti tarvitsemansa lakiin perustuvat erityispalvelut. Asumisen ratkaisut ja tukipalvelut voivat olla sosiaalipalvelujen omaa palvelutuotantoa tai yhteistuotantoa muiden toimijoiden kanssa (yhdistelmäratkaisut). (Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä 2010, 27.)

Carean laitospaikkoja korvaavat, laatusuosituksen mukaiset, asunnot ovat uusia avohuollon asuntoja. Ensimmäinen rakennushanke valmistui joulukuussa 2010. Se on Mannunniitty-niminen uudisrakennus, jossa on 16 asuntoa. Toisen Kuntorinne-nimisen 16-asuntoisen kiinteistön suunnittelu on jo aloitettu ja rakennushanke toteutetaan vuonna 2011. Kolmannen kiinteistön suunnittelu on jo käynnissä ja seuraavat rakennushankkeet suunnitellaan toteutettaviksi lähivuosina. Pääsääntönä rakentamiselle on, että asunnot ovat esteettömiä ja käyttötarkoituksen mukaan muunneltavissa. Asumisratkaisujen on tarkoitus antaa ihmiselle mahdollisuus yksityiselämään, kotirauhaan ja yhteisöllisyyteen. Laitoshoidon vähentämistavoitteen saavuttamiseksi suunnitelma-kaudella Careassa tarvitaan yhteensä viisi avohuollon asumisyksikköä, joissa on yhteensä 77 uutta asuntoa. (Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä 2010, 15.)

Carean itsenäisen asumisen yksiköistä Maununniitty on valmis ja asutettu, mutta Kuntorinteen ja kolmannen yksikön rakennushankkeet ovat viivästyneet ja pääsevät alkamaan vasta vuoden 2012 alkupuolella. (Vanhala-Taimisto 2011.)

Siltapuiston tukikoti

Siltapuiston tukikoti sijaitsee Kuusankosken keskustassa. Tukikoti on Carean Kouvolan kaupungilta vuokraama normaali kerrostaloasunto. Asunto sijaitsee hissittömän kerrostalon neljännessä kerroksessa ja henkilökuntaa on paikalla klo 19.00 asti.

Asunnossa asuu neljä asukasta, joilla jokaisella on yksityisessä käytössä oma huone (noin 11–16 neliömetriä). Yhteisinä tiloina toimivat olohuone, keittiö, ruokailutila, wc, suihku ja varasto. Pesutuvat ja sauna ovat normaalin kerrostaloasumisen tapaan koko taloyhtiön asukkaiden käytössä. (Vanhala-Taimisto 2011.)

Lähiympäristön palvelut mm. kauppa, pankki, kirjasto, uimahalli, terveyspalvelut yms. ovat kävelymatkan päässä. Kuusankosken keskustan kaikki palvelut ja harrastusmahdollisuudet ovat kävelymatkan päässä. Myös liikenneyhteydet ovat erinomaiset kaikkina päivinä viikossa. Aukkaat käyttävät julkisia liikennepalveluja työ ja opiskelumatkoihinsa. (Vanhala-Taimisto 2011.)

Haastattelussa Anu Vanhala-Taimisto (2011) totesi asukkaiden saavan toisiltaan turvaa ja apua arjen pieniin pulmiin silloin, kun henkilökunta ei ole paikalla. Aukkaat ovat myös paljon yhteydessä omaisiinsa, mikä omalta osaltaan lisää turvallisuuden tunnetta.

Siltapuiston tukikodissa tarjotaan ohjattua asumispalvelua. Ohjattu asuminen on määritelty Carea Sospan palvelukuvauksessa seuraavasti: ”Ohjatun asumisen palveluita käyttävät eri-ikäiset henkilöt, joilla ei ole tarvetta ympärivuorokautiseen tukeen ja ohjaukseen. Ohjatun asumisen tavoitteena on asukkaan tiedollisten ja taidollisten valmiuksien vahvistaminen asukkaan jokapäiväisen elämän avuksi. Toiminnassa on keskeistä henkilön motivointi ja vahvuuksien etsiminen. Asukasta ohjataan aktiiviseen toimintaan ja vastuuseen omasta kuntoutumisestaan.” (Palvelukuvaukset 2010, 19.)

Ohjatun asumisen pääpaino kohdistuu asukkaan selviytymiseen ja uuden oppimiseen arkipäivän elämässä. Asukkaan toimintakykyä vahvistetaan sosiaalisten tietojen hioimisella, itsetunnon kohentamisella sekä yhteiskunnallisten taitojen harjoittelulla. Asuin- ja toimintaympäristöä muutetaan helpommin hallittavaksi erilaisilla apuvälineillä tai ohjeistuksella. Tarpeen mukaan järjestetään apua niihin tilanteisiin ja olosuh-

teisiin (esim. asiointi, ruoanlaitto, rahankäyttö ja vuorovaikutus), joihin asukkaan oma toimintakyky ei riitä. Asuminen on varsin itsenäistä eikä se sisällä yövalvontaa, vapaus - vastuuajattelu on arjessa säännöllisesti esillä. Päivittäiseen elämään kuuluvat työ-/päivätoiminta tai opiskelu sekä vapaa-ajan toiminnot.

Toimintakyvyn edistyessä ohjatusta asumisesta on mahdollista muuttaa satelliittiasuntoon, jolloin itsenäisyys lisääntyy, mutta lähiyksen palveluverkosto on yhä käytettävissä. (Palvelukuvaukset 2010, 19.)

Siltapuiston tukikodin asukastyytyväisyyttä arvioidaan asiakas- ja omaiskyselyillä. Palvelua on arvioitu viimeksi kesällä 2010. Kehitteillä on sähköinen palautteen anto Carea Sospan Internet-sivuston kautta. Pitkäkestoisessa asumisessa asuvien ihmisten toimintakykyä arvioidaan Toimi-lomakkeiston avulla. Kartoituksen pohjalta suunnitellaan yksilöllinen asuminen. (Vanhala-Taimisto 2011.)

Siltapuiston tukikodin satelliittiasunnot

Ohjattuun asumiseen kuuluvat myös satelliittiasunnot, joissa henkilöstön tuki ja läsnäolo on vähäisempää. Siltapuiston tukiasuntojen satelliittiasunnot sijaitsevat Kuusankosken keskustassa, keskustan palvelujen välittömässä läheisyydessä. Satelliittiasuntoja on yhteensä kahdeksan asuntoa, joissa tällä hetkellä asuu yhteensä 10 asukasta. Asunnot sijaitsevat kerrostaloissa eri puolilla keskustaa. Asuntoja on sekä yksiöitä että kaksioita (noin 25–45 neliometriä) Asunnot ovat normaaleja kerrostaloasuntoja, 1 h+k tai 2 h+k. Asunnoissa on suihkut ja wc. Normaaliin kerrostaloasumisen tapaan saunat ja pesutupa ovat koko taloyhtiön yhteisessä käytössä. (Vanhala-Taimisto 2011.)

Satelliittiasunnoissa huomioidaan asukkaan erityistarpeet tukikodin kautta. Henkilöstön tukikäynnit suunnitellaan jokaisen yksilöllisen tarpeen mukaan. Käynnit voivat olla sisällöltään hyvinkin erilaisia ja niiden määrä vaihtelee asukkaan tarpeiden mukaan. Satelliittiasunnoissa asukkailla on myös niin halutessaan tukikodin yhteiset tilat käytössään. Tukikoti toimii turvallisuus tekijänä satelliiteissa asuville asukkaille. (Vanhala-Taimisto 2011.)

Anu Vanhala-Taimiston (2011) mukaan satelliittiasuminen on tavoiteltu itsenäisen asumisen muoto kehitysvammaisille henkilöille. Hän arvioi että, vuoden 2011 loppuun mennessä Carean Sosiaalipalvelujen vastuualueella on tarjota 12 satelliittiasuntoa kehitysvammaisille asunnon tarvitsijoille.

Maununniitty

Maununniitty on vuoden 2011 tammikuussa toimintansa aloittanut 16 -paikkainen, kehitysvammaisille tarkoitettu, avustetun asumisen asumisyksikkö. Asumisyksikön tilaratkaisuihin ja toimintamalleissa korostuvat asumisen esteettömyys, yksilöllisyys, yksityisyys, yhteisöllisyys ja turvallisuus. (Kinnunen 2011.)

Maununniitty sijaitsee Kuusankosken keskustassa, kävelymatkan päässä palveluista. Kauppa sijaitsee viereisellä tontilla. Asumisyksikön piha on suunniteltu niin että liikkuminen siellä on esteetöntä ja mahdollista myös apuvälineillä. Sekä ulko- että sisätilat on suunniteltu niin, että sähköpyörätuolilla liikkuminen on sujuvaa ja mahdollista. (Kinnunen 2011.)

Jokaisella asukkaalla on oma asunto, 30 neliömetriä, jossa on kylpyhuone/wc ja keittiö. Asukkaat valmistavat omat aamu- ja välipalansa itse omissa asunnoissaan. Tarvittaessa henkilökunta avustaa ja ohjaa asukasta heidän yksilöllisten tarpeidensa mukaan. Maununniityn 16 asukkaasta seitsemän ostaa itsenäisesti tai avusteltuna omat elintarvikkeensa ja valmistavat siitä ruokansa. Muille asukkaille ruoka tulee valmiina Sospa Carean keuhkeittimestä. Asukkaat ruokailevat omissa asunnoissaan tai halutessaan yhteisissä ruokailutiloissa. (Kinnunen 2011.)

Maununniityn asumisyksikössä tarjotaan avustettua asumispalvelua. Avustettu asuminen on määritelty Carea Sospan palvelukuvauksessa seuraavasti: ”Avustettu asuminen on tarkoitettu kehitysvammaisille tai muille erityistä tukea tarvitseville henkilöille, jotka tarvitsevat tukea ja apua elämänhallintataidoissa. Palvelua voivat käyttää myös henkilöt, joiden toimintakyky on heikentynyt tai rajoittunut iän, sairauden tai vamman vuoksi. Toimintakyvyn heikentyminen saattaa aiheuttaa myös käyttäytymisen ja vuorovaikutuksen ongelmia.” (Palvelukuvaukset 2010, 18.)

Avustetun asumisen sisältö suunnitellaan asiakkaan tarpeiden ja voimavarojen mukaisesti. Avustettu asuminen vastaa erilaisiin asiakkaan tarpeisiin. Se voi olla asiakkaan elämönhallintataitojen tukemista tai hoivaa ja avustamista arkielämän asioissa. Palvelu sisältää erilaisten itsenäistä suoriutumista tukevien taitojen opettelua, kuten päätösten ja valintojen tekemistä. Siihen kuuluu myös erilaisten toimintavalmiuksien harjoittelua, kuten kodinhoitoon, ruuanlaittoon, hygieniaan, asiointiin, työn, vapaa-aikaan ja terveyteen liittyviä asioita ja tehtäviä.

Asiakasta ohjataan ja avustetaan tarvittaessa sosiaalisiin suhteisiin ja kommunikaatioon liittyvissä asioissa. Asiakasta tuetaan oman vastuullisuuden kehittämisessä. (Palvelukuvaukset 2010, 18.)

Maununniityn asumisyksikön sisätilat ovat avaria ja valoisia. Yhteisiä ”olohuone” tiloja on kolme, yksi suurempi tila ja kaksi oleskelutilaa molemmissa talon asuntosiivissä. Iso oleskelutila on koettu hyväksi mm. erilaisten tapahtumien tai koulutusten järjestämisen kannalta. Olohuoneen yhteydessä on myös askartelutila, johon on sijoitettu suuri biljardipöytä. Talossa on myös erillinen ”jumppahuone”, jossa asukkailla on mahdollisuus kuntopyöräilyyn, perinteiseen jumppaan ja muuhun kuntoiluun. Fysioterapeutit käyttävät tilaa asukkaiden jumppaamiseen. (Kinnunen 2011.)

Pyykinhuolto ja kuivaustilat ovat kaikkien yhteisessä käytössä. Sauna ja pesutilat ovat avarat ja mahdollistavat liikkumisen pyörätuolilla kuin myös asukkaan liikuttelun esim. nostolaitteella. Hyvää suunnittelua peseytymistiloissa osoittavat kookkaat liukuovet sekä saunan suuri lattiatila, joka mahdollistaa pesulaverin siirtämisen myös saunan puolelle. Pyörätuoliasiakkaat ovat antaneet siitä paljon hyvää palautetta talon suunnittelijoille. (Kinnunen 2011.)

Apuvälineiden kuten rollaattorien, pyörätuolien, polkupyörien ja muiden ulkoiluvälineiden säilytys tapahtuu suuressa kuraeteisessä, missä apuvälineet voidaan tarvittaessa pestä ja kuivata. Kaikki ulko-ovet avautuvat invapainikkeella sähköisesti. Carean satelliittiasunnoista muutama asukas käy Maununniityssä saunomassa. (Kinnunen 2011.)

Asukkaiden turvallisuudesta huolehtii luonnollisesti henkilökunta, joka on paikalla ympärivuorokauden. Pihatiloja ja sisäänkäyntejä valvotaan videovalvonnalla. Maunnniitty noudattelee hyvin tarkasti kehitysvammaisten asumisen laatusuosituksia ja asukkaan yksilöllinen toimintakyky on otettu tiloja suunniteltaessa huomioon. Yksikkö sijaitsee hyvien harrastusmahdollisuuksien lähellä ja asukkaita käy mm. uimahallissa yleisillä vuoroilla, kansalaisopistossa atk- ja kielikursseilla sekä Carea Sospan tiloissa järjestettävissä erityisryhmien liikuntatunneilla. (Kinnunen 2011.)

Asumisyksikkö on niin uusi, että kehittämissuunnitelmien sijaan vastaava ohjaaja Mari Kinnunen kokee toiminnan täysipainoisen käynnistämisen ensisijaiseksi tavoitteeksi. Talossa on paljon tiloja ja toimintoja, joiden täysipainoinen hyödyntäminen hakee vielä muotoaan. (Kinnunen 2011.)

17.2.2 Kouvolan kaupunki

Kuntien asumisyksiköiden perustamista ohjaavat kuntien omat strategiat, erityishuollon ja kuntien kesken yhdessä laadittu palvelustrategia (2009), erilaiset sopimukset sekä valtakunnalliset linjaukset. Lähtökohtana on kehitysvammaisten kuntalaisten tasavertainen oikeus yksilölliseen asumiseen. Kehityssuunta on laitoksesta lähiyhteisöihin asumaan, joten kuntien toimenpiteet tähtäävät kehitysvammaisten asuntojen lisäämiseen muun asutuksen yhteyteen. Kuntien asuntojen peruskorjaushanke suunnitelmakaudella toteutetaan vain Kouvolan alueella. (Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä 2010, 18.)

Kumpulan asumisyksikkö, Kouvola

Kumpulan asumisyksikkö sijaitsee Kouvolan Viitakummussa, keskustan tuntumassa. Yksikkö muodostuu kahdesta kaupungin omistamasta kiinteistöstä. Ala-Kumpula sijaitsee rivitalossa (uusi osa), jossa on seitsemän yksiötä ja yksi kaksio, joissa on omat wc- ja suihkutilat. (Haikonen 2011.)

Ylä-Kumpula (vanha osa) sijaitsee kaksikerroksisessa rakennuksessa, ja siellä on kuusi yhden hengen huonetta, joissa oma wc, yhteiset suihkutilat sekä ruokailu- ja oleskelutila. Ylä-Kumpulan kanssa samassa rakennuksessa on toimintakeskus Kuntola, jossa järjestetään päivä- ja työtoimintaa. Kumpula sijaitsee hyvien harrastusmahdollisuuksien läheisyydessä (uimahalli, jäähalli, keilahalli, pururata jne.) ja liikenneyhteydet ovat

hyvät. Kouvolan keskusta on matkaa noin 1,5 km. Kumpulan asumisyksikkö tarjoaa palveluasumista. Yövalvontaa ei ole, henkilökunta on paikalla klo 19.00 saakka. (Haikonen 2011.)

Asumispalvelujohtaja Anja Haikosen mukaan Kumpulaan on suunnitteilla mittava asumisyksikköhanke, jossa nykyisen yksikön välittömään yhteyteen rakennetaan seitsemän uutta tehostetun palveluasumisen asuntoa. Suunnitelmien mukaan rakentaminen aloitetaan 2012 keväällä ja valmistuminen tapahtuisi 2013 tammikuussa.

Yksikköön tulee seitsemän noin 30 neliömetrin kokoista asuntoa, joissa jokaisessa huone, oma wc, suihku ja tupakeittiö. Yhteisinä tiloina suunnitelmissa ovat oleskelutilat, ruokailutila ja varastot. Sauna ja pyykinhuoltotila olisivat asukkaiden käytössä vanhan Kumpulan puolelta, joka yhdistyy uuteen rakennukseen käytävällä. Uuteen Kumpulaan on suunnitteilla nykyaikainen hälytysjärjestelmä sekä asukkaita että henkilöstöä turvaamaan. Myös paloturvallisuusseikat on huomioitu jo suunnitteluvaiheessa. Yhteisiin tiloihin on suunnitteilla mm. kameravalvonta. (Haikonen 2011.)

Kumpulan asukkaiden asukastyytyväisyyttä arvioidaan noin joka toinen vuosi Bikva-arvioinnin pohjalta. Arvioinnin ovat suorittaneet muun muassa ammattikorkeakoulun sosionomi opiskelijat. (Haikonen 2011.)

Pihlajiston asumisyksikkö, Valkeala

Asumispalveluyksikkö Pihlajisto on perustettu vuonna 2002 Valkealan kunnan omistamaan Pokinmäen rivitaloihin, jotka käsittävät kaksi 99 neliömetrin huoneistoa ja kellaritilat. Lisäksi käytössä on viereisestä kerrostalosta 59 neliömetrin kaksio. Pihlajisto tarjoaa kehitysvammaisille asumispalveluja. Henkilökunta on paikalla päivisin. Pokinmäen kiinteistön yhteiset sauna-, pesutupa- ja varastotilat ovat kerrostalon alimmassa kerroksessa. (Viiliäinen 2011.)

Pihlajiston asumisyksikössä on tilat kuudelle asukkaalle, missä jokaisella asukkaalla oma noin 10 neliömetrin huone. Yhteiset tilat muodostuvat olohuoneesta, keittiöstä, wc:stä ja toimintatiloista. Pihlajiston asumisyksikköön kuuluu kaksi satelliittiasuntoa, jotka sijaitsevat viereisessä kerrostalossa. Satelliiteissa asuvat asukkaat käyttävät Pihlajiston palveluja samoin kuin varsinaisessa asumisyksikössä asuvat. (Viiliäinen 2011.)

Asumisyksikkö sijaitsee Valkealan kirkonkylässä, välittömässä palvelujen ja harrastusmahdollisuuksien läheisyydessä. Aukkaat osallistuvat aktiivisesti eri toimijoiden järjestämiin toimintoihin. (Viiliäinen 2011.)

Pihlajiston asukkaiden turvallisuus on hoidettu hälytyspäivystys sopimuksella Turvatiimin kanssa. Olohuoneissa on ns. kahva, joka vedetään auki hädän sattuessa, ja hälytys ohjautuu automaattisesti Turvatiimille. Asukkaiden kanssa käydään säännöllisesti asiat läpi, kuinka toimitaan, jos jotakin tapahtuu. Palohälyttimet ovat jokaisessa huoneessa, ja sieltä hälytys ohjautuu myös suoraan Turvatiimille. Pihlajiston vastaava ohjaaja Aino Viiliäinen painotti yksikkönsä toiminta-ajatuksiin kirjattua yhteisöllisyyttä ja sen merkitystä turvallisuuden luojana koko asukasyhteisössä. (Viiliäinen 2011.)

Kouvolan kaupungin asumis palvelusuunnitelman mukaan keväällä 2012 aloitetaan Pihlajiston uudisrakennushanke. Suunnitelman mukaan, nykyinen rakennus puretaan ja tilalle rakennetaan uusi, laatusuositukset täyttävä, 15 asuntoa käsittävä tehostetun asumis palvelun yksikkö. Pihlajiston uuden asumisyksikön valmistuminen on suunniteltu ajoittuvan keväälle 2013. (Haikonen 2011.)

Ravimiehentien asumisyksikkö, Myllykoski

Ravimiehentien asumisyksikkö sijaitsee Myllykosken keskustan tuntumassa kuusi kerroksisessa, hissillisessä, kerrostalossa. Talon ylimmissä kerroksissa sijaitsee vanhusten palvelutalo asumisyksiköineen. Asumisyksikkö sijaitsee hyvien liikenneyhteyksien varrella Myllykosken keskustan palvelujen läheisyydessä. Ravimiehentien asumisyksikkö tarjoaa ohjattua asumis palvelua asukkaille, jotka asuvat keskustassa sijaitsevassa kerrostalossa. Jokaisella asukkaalla on oma noin 30–40 neliömetrin asunto, jossa on keittiö, wc ja suihku. Jokaisella on omaan asuntoon oma ovi, ovikello ja postilaatikko. Aukkaat valmistavat pääasiassa itse ruokansa. Suurin osa ruokailee työtoiminnassa Anjalan Vapriikissa, mutta aamu- ja iltapalat valmistetaan omassa kodissa.

Kauppaostokset tehdään itsenäisesti tai henkilökunnan ohjauksella. Asukkailla on mahdollisuus tilata lounas myös asumisyksiköstä. Talon yhteisissä tiloissa järjestetään päivätoimintaa kotoa tuleville kehitysvammaisille ja heille tarjoillaan lounas päivittäin. (Kuokka 2011.)

Saunat ja pyykkihuolto tapahtuu normaaliin tapaan kerrostalon yhteisissä tiloissa. Jokaisella asukkaalla on asuntokohtainen varastohäkki talon alakerrassa. (Kuokka 2011.)

Henkilökuntaa paikalla on arkisin kello 7–21 välisenä aikana ja viikonloppuisin kello 9–18 välisenä aikana. Iltaisin turvallisuuden tunnetta lisää yläkerroksissa sijaitseva vanhusten tehostetun palvelun yksikkö sekä nauhoittava kameravalvonta. Ovet sulkeutuvat iltaisin klo 18.00. Asukkaat kokevat myös toiset asukkaat turvallisuustekijäksi. (Kuokka 2011.)

Vastaavan ohjaajan Ida Kuokan mukaan asukkaille on järjestetty harrastusmahdollisuuksia oman talon sisällä sekä ulkopuolisten toimijoiden puolesta mm. seurakunta. Osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Työtoiminnassa käyvät eivät kovin innokkaasti enää työpäivän jälkeen jaksaa osallistua ylimääräiseen toimintaan.

Ravimiehentien asumisyksikössä asukastyytyväisyyttä arvioidaan useimmiten opiskelijoiden toimesta. Vuosi sitten sosionomi ammattikorkeakoulun sosionomi opiskelijat tekivät yksikössä Bikva-arvioinnin. Kehittämissuunnitelmia kysyttäessä Kuokka toteaa yksikön olevan tällä hetkellä toimiva eikä hän nimeä mitään yksittäistä kehittämiskohdetta. (Kuokka 2011.)

Ravimiehentien asumisyksikköön kuuluu myös kuusi satelliittiasuntoa, jotka sijaitsevat eri puolilla Anjalankoskea. Satelliittiasunnot ovat tuetun asumisen yksikköjä. Asukkaat asuvat mahdollisimman itsenäisesti omissa kodeissaan ja saavat sinne 1–3 kertaa viikossa ohjauskäyntejä ja tukea arjen sujumiseen. Tuki räätälöidään yksilöllisesti asiakkaan oman toimintakyvyn mukaan. Satelliittiasunnoissa asuvat asukkaat voivat halutessaan käyttää myös Ravimiehentien asumisyksikön yhteisiä tiloja. Satelliittiasukkaiden tukiverkosto koostuu hyvin pitkälti omaisista, jotka ovat tärkeä linkki arjen sujumisen kannalta. (Kuokka 2011.)

17.2.3 ASPA

Asumispalvelusäätiö ASPA on 13 vammaisjärjestön vuonna 1995 perustama valtakunnallinen säätiö. Myös kansainvälinen yhteistyö on osa toimintaa. Asumispalvelusäätiö ASPA ostaa asuntoja normaalista asuntokannasta Raha-automaattiyhdistyksen tuella sekä rakennuttaa uusia kohteita ja peruskorjaa vanhoja Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen investointiavustusten ja korkotukilainojen turvin. Asunnot vuok-

rataan sellaisille vammaisille ihmisille ja mielenterveyskuntoutujille, jotka tarvitsevat asumisessaan tukea. (ASPA, 2011.)

Kuusankosken toimintayksikkö Rantakoivu

Rantakoivu sijaitsee Kuusankosken keskustan tuntumassa hyvien liikenneyhteyksien varrella. Matkaa Kuusankosken keskustan palveluihin on noin 2 kilometriä. Rantakoivun asukkaat ovat aikuisia kehitysvammaisia henkilöitä, joilla on taitoja asua omassa asunnossa. (Apajasaari 2011.)

Rantakoivu tarjoaa asukkailleen tehostettua ryhmäasumista. Asukkailla on omat asunnot (noin 28 neliömetriä), joissa on tupakeittiö, wc ja suihku. Jokaisella on mahdollisuus oman toimintakykynsä mukaan valmistaa ruoka itsenäisesti. Aamupalojen valmistamista opetellaan ohjatusti siten, että tavoitteena on itsenäinen arjen taitojen hallinta. Yhteisessä keittiössä valmistetaan yhdessä päivittäin ruoka, joka nautitaan yhteisessä ruokailutilassa. (Apajasaari 2011.)

Yhteisiä tiloja talossa ovat sauna-, pesu- ja pyykinhuoltotilat, jotka ovat avaria ja mahdollistavat erilaisilla apuvälineillä liikkumisen. Rakennuksessa sijaitsee myös tilava takkahuone, jota käytetään asukkaiden yhteisiin tapahtumiin ja illanviettoihin makkaranpaistoinen. (Apajasaari 2011.)

Rantakoivun asumisyksikössä sijaitsee myös ns. tukirivitalo, jossa kaksi kaksiota ja neljä yksiötä. Jokaisessa asunnossa on keittiö, wc, suihku ja pieni piha. Asunnot sijaitsevat omassa siivessään, erillään ryhmäasunnoista. Tukirivitalo on yhdistetty katoksella ryhmäkotiin. Tukirivitalon asukkaat saavat tukea ja ohjausta arjen suunnitteluun ja toimintoihin ryhmäkodin puolelta. (Apajasaari 2011.)

Rantakoivun toimintayksiköllä on myös eri puolilla Kuusankoskea satelliittiasuntoja. Satelliitit sijaitsevat normaalissa asuntokannassa sekä kerros- että rivitaloissa. Asuntojen hankinnassa on kiinnitetty huomiota esteettömyyteen. Ohjauskäyntejä satelliittiasuntoihin tehdään noin 1–3 kertaa viikossa ja asukkaat vierailevat usein Rantakoivun yksikössä. (Apajasaari 2011.)

Rantakoivun asiakkaiden erityistarpeiden huomioiminen mm. tulkkipalvelua hyödyntämällä lisää huomattavasti asukkaiden itsenäistä elämää ja harrastusmahdollisuuksia.

Rantakoivun asukkaat hyödyntävät lähialueen harrastusmahdollisuuksia aktiivisesti mm. teatteri, elokuvat, jääkiekkopelit, seurakunnan tilaisuudet, ratsastus, partio ja liikuntaharrastukset. Myös erityisryhmille suunnatut musiikkiharrastuskerhot ovat suosittuja. Hyvät julkiset liikenneyhteydet mahdollistavat itsenäisen liikkumisen harrastuksiin. Tarvittaessa asukas saa myös saattajan mukaansa. Kuljetuspalvelukortilliset liikkuvat taksilla. (Apajasaari 2011.)

Asumispalveluvastaava Tiina Apajasaaren mukaan Rantakoivussa asiakastyytyväisyyttä arvioidaan kerran vuodessa CEF-ohjelmiston avulla. Arvioinnin tekee ulkopuolinen tekijä. Omaisilta kerätään palautetta kaksi kertaa vuodessa, yksikössä järjestettävien omaisten iltojen yhteydessä. Arviointia ja palautekyselyjä tehdään myös ostaja-asikkaille sekä henkilökunnalle. (Apajasaari 2011.)

Asumisen palvelujen kehittämisen perustehtävänä on edistää yhteistyössä eri toimijoiden kanssa vammaisille ihmisille tarkoitettujen yksilöllisten, laadukkaiden ja turvallisten asumispalvelukokonaisuuksien syntymistä tavallisissa asumisympäristöissä. ASPA tekee kehittämistyössä yhteistyötä asiakkaiden ja heitä edustavien järjestöjen, palveluntuottajien ja palvelujen järjestämisvastuussa olevien kuntien ja seutukuntien kanssa. (Aspa 2011.)

Apajasaaren (2011) mukaan Rantakoivun tulevaisuuden kehittämissuunnitelmia ovat yksikön laajentuminen kohti tuettua asumista, mikä tarkoittaa yksittäisten asuntojen hankintaa ja niihin tarvittavan tuen viemistä. Apajasaari näkee myös ASPAn päivätoiminnan käynnistämisen yhdeksi tulevaisuuden kehittämishaasteeksi.

18 JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO TULOKSISTA

Opinnäytetyössäni kartoitin Kouvolan alueella kehitysvammaisten itsenäisen asumisen mahdollisuuksia haastatteleamalla yksiköiden toiminnasta vastaavia henkilöitä sekä samalla havainnoiden millaisista yksiköistä oli kyse. Tarkastelin asumisyksiköitä valtakunnallisten kehitysvammaisten asumisen laatusuosituksen ja kehitysvammaisten ja vaikeavammaisten asunto-ohjelman 2010–2015 pohjalta.

Tavoitteena oli saada tietoa, miten paljon asumista on alueella järjestetty, mikä on tulevaisuuden tilanne, millaista asumista on tarjolla. Tutkimuksessa selviää myös hyvin pitkälti asumislaatu eri yksiköissä.

Tutkimuksen tulokset vastasivat asettamiini tavoitteisiin, sillä sain selville, millaisia mahdollisuuksia kehitysvammaisella on Kouvolan alueella asua itsenäisesti ja millaisia haasteita tulevaisuudessa kehitysvammaisten asuminen ja sen järjestäminen tuo palveluntarjoajille.

Olen tähän koonnut haastattelulomakkeen teemoja noudattaen yhteenvedot tutkimukseni tuloksista. Vertaan yhteenvetoa vammaisten asumispalveluiden laatusuosituksiin.

18.1 Sijainti

Yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi vammaisilla ihmisillä tulee olla mahdollisuus asua muun väestön keskellä tavanomaisine asumiseen liittyvine oikeuksineen ja velvollisuuksineen. (Vammaisten asumispalveluiden laatusuositus 2003, 21.)

Tutkimustuloksen mukaan kehitysvammaisten asuminen Kouvolan alueella on suurimmaksi osaksi toteutettu ryhmäasumisena. Se tarkoittaa, että kehitysvammaisilla on omat asunnot, jotka on keskitetty ryhmäasumisen yksiköiksi. Asumisyksiköt sijaitsevat muun väestön keskellä tavanomaisissa asutuskeskuksissa. Varsinaisia erillisiä asuntoja tavallisen asuntokannan keskellä on vielä vähän. Satelliittiasunnot ovat kuitenkin lisääntymässä, ja asumisyksiköiden kehittämissuunnitelmissa puhutaan selkeästi tuetun asumisen puolesta.

Asumispalveluyksiköt sekä yksittäiset asunnot sijaitsevat palvelujen välittömässä läheisyydessä. Aukkailla on hyvät mahdollisuudet itsenäiseen liikkumiseen julkisilla kulkuneuvoilla ja monella käytössään myös kuljetuspalvelukortit. Useassa yksikössä asukkaat kulkevat itsenäisesti linja-autoilla sekä harrastuksissa että työ- ja päivätoiminnassa. Valkealan ja Myllykosken yksiköt sijaitsevat niin ikään aivan keskustan tuntumassa. Jokaisella asukkaalla on mahdollisuus hoitaa kävellen kauppa-, pankki-, kirjasto- jne. asioinnit. Usein myös harrastukset ovat aivan oman kodin lähellä.

18.2 Henkilökohtaiset ja yhteiset tilat

Asunnoksi ymmärretään laatusuosituksessa tila, jossa on mahdollista elää ja tehdä erilaisia päivittäisiä toimintoja eli asua ja toteuttaa asumisen perustoimintoja. Asunto on enemmän kuin yksittäinen asuinhuone. Asunnon tulee tarjota mahdollisuus yksityiselämän suojaan ja kotirauhaan. Asunnosta on voitava päästä mahdollisimman itsenäi-

sesti asuinrakennuksen yhteistiloihin ja ympäristöön. (Vammaisten asumispalveluiden laatusuositus 2003, 11.)

Kehitysvammaisten itsenäisen asumisen osalta tilojen laatusuositukset näyttäisi tutkimukseni ja havaintojeni mukaan toteutuvan kiitettävästi. Lähes kaikissa yksiköissä asukkailla oli suuret noin 30 neliömetrin huoneistot, joissa tupakeittiö, wc ja suihku. Ainoastaan Valkealan Pihlajiston yksiköissä vain muutamalla asukkaalla oli käytössään oma asunto, muilla oli oma huone. Pihlajiston tulevaisuuden suunnitelmat kuitenkin muuttavat yksikön vastaamaan nykyaikaisia laatusuosituksia. Henkilökohtaisten tilojen mitoituksen suhteen joissain kohteissa asukkaan toimintakyky ja asutut neliöt sekä asunnon toiminnot eivät näyttäneet kohtaavan. Asukkaiden toimintakyky ei näin ollen ollut sellaista kuin asunnon varustelu antaisi olettaa. Kuusankoskella Rantakoivun yksikössä asunnoissa oli otettu huomioon erityisen hyvin asukkaan toimintakyky esimerkiksi, jos asukas ei ole kykenevä käyttämään hellaa tai pesukonetta, sitä ei ole turhaan asuntoon sijoitettu. Rantakoivun asunnot olivat suunniteltu ja toteutettu asukasta ajatellen yksilöllisesti.

Uusimmat, kuten Maununniityn asunnot, olivat varustukseltaan samanlaisia riippumatta siitä, millainen oli asunnossa asuvan henkilön toimintakyky. Asunnot olivat hieman erimallisia riippuen siitä, missä kohtaa rakennusta asunto sijaitsi. Huoneistoihin oli saatu vaihtelua väreistä ja kalusteiden asettelua muuttamalla.

Myös suunnitteilla olevan uuden asuntokannan asunnot on suunniteltu varustukseltaan samanlaisiksi, jolloin varsinainen yksilön toimintakyvyn huomioiminen jää vähäiseksi. Toisin sanoin huoneistoissa voi olla liedet, jääkaappi, tiskialtaat, jne mutta tulevilla asukkaalla itsellään ei ole riittävää toimintakykyä käyttää näitä toimintoja.

Yhteisiä tiloja kaikissa yksiköissä oli runsaasti, mikä haastattelun perusteella oli erittäin tärkeää. Asukkaat viettävät aikaansa toistensa seurassa yhteisissä tiloissa iltaa istuen ja mieluusti nauttivat myös ruokansa yhdessä asuintovereidensa kanssa. Haastatteluissa heräsi myös ajatus yhteisöllisyyden ja yksityisyyden välisestä erosta. Toisaalta uhka syrjäytymisestä, omiin asuntoihin jäämisestä ja yksinäisyydestä koettiin uhkana liialliselle itsenäisen asumisen puolesta puhumiselle, mutta toisaalta myös itsenäisyys ja henkilökohtaiset tilat koettiin arvokkaiksi. Keskustelua herätti muun muassa se, miksi kehitysvammaisten kohdalla yhteisöllisyys koetaan erityisen tärkeäksi. Haluako kehitysvammainen viettää iltansa ja vapaa-aikansa kehitysvammaisten kanssa? It-

senäinen asuminen tuo myös kehitysvammaiselle henkilölle myös valinnan mahdollisuuden kenen tai keiden kanssa hän haluaa viettää aikaansa, kuten kuka tahansa muukin kansalainen.

Tärkeitä huomioita tuli myös siitä, kuinka itsenäinen asuminen muuttaa myös kehitysvammaista ihmistä itseään, esimerkiksi ymmärtämään henkilökohtaisten asioiden ja yhteisten asioiden merkityksen sekä niiden eron (mitä asioita hoidetaan ja puhutaan omassa asunnossa ja mitkä asiat voidaan kertoa kaikille). Itsenäisellä asumisella on haastatteluni perusteella hyvinkin kokonaisvaltainen ja kehitysvammaisen henkilön koko elämään suuresti vaikuttava merkitys.

Myös omaisten ja läheisten näkökulmaa tuotiin haastattelussa esille. Muutamassa yksikössä oli aiheesta keskustelu läheisten kanssa ja heiltä oli tullut selkeä viesti itsenäisen asumisen puolesta. Esille oli noussut esimerkkejä vierailuista, joissa koko ryhmäkodin kehitysvammaiset ovat kahvittelemassa yhdessä läheisten kyläillessä asumisyksikössä asuvan läheisensä luona. Tilanteet koettiin joskus jopa pelottaviksi ja ahdistaviksi.

Omaiset kokivat hyväksi sen, että saavat vierailla läheistensä luona hänen omassa asunnossaan, juoda kahvit hänen omassa keittiössään ja keskustella rauhassa omista asioistaan ilman, että ympärillä häärää muita ulkopuolisia henkilöitä.

18.3 Ympäristö

Esteettömyys- ja saavutettavuuskäsitteet liittyvät sekä rakennettuun ympäristöön että palveluihin. Tässä suosituksessa näillä sanoilla tarkoitetaan ympäristön ja palveluiden toteuttamista siten, että jokainen yksilön iästä, sukupuolesta, terveydentilasta ja sosiaalisesta, psyykkisestä tai fyysisestä toimintakyvystä riippumatta voi toimia ympäristössä ja käyttää palveluita. Toimiminen voi tapahtua omatoimisesti tai käyttäen apuna toista henkilöä tai apuvälineitä. (Vammaisten asumispalveluiden laatusuositus 2003, 12.)

Pääasiassa asunnot ja ympäristö oli rakennettu esteettömiksi. Liikkumiseen oli kiinnitetty huomiota esim. käytävien ja ovien leveys mahdollisti isommallakin sähköpyörätuolilla liikkumisen. Myllykoskella asunnot sijaitsivat kerrostalossa ja asuntoihin kulku oli tilavalla hissillä. Joissakin kohteissa suunnitelmat oli tehty ajatellen liikuntara-

joitteista asukasta, mutta käytäntö oli kuitenkin osoittanut toiminnot vaikeakulkuisiksi tai jopa vaarallisiksi. Aivan uusimmassa Maununniityn yksikössä jo pihaan tultaessa näki, että kaikki rakennettu ympäristö oli huolella mietitty esteettömäksi ja helppokulkuiseksi.

Toisaalta ihan kaikkea ympäristöä ei ole voitu muuttaa esteettömäksi, jos suosituksissa kehitysvammaisten asuntojen suositellaan sijaitsevan keskellä muuta asutusta, jolloin luonnollisesti jokaista paikkaa ei pystytä muuttamaan esteettömäksi. Esimerkiksi satelliittiasunnot sijaitsevat normaaleissa kerrostaloissa, jolloin täysin esteetön kulkeminen on mahdotonta. Tällaisissa asunnoissa on tarkkaan kartoitettu asukkaiden toimintakyky ja tuen tarve mm. avustavan henkilökunnan käyntien määrässä.

18.4 Asumisen laadun arviointi

Kokonaisarvioinnin palveluiden toteutumisesta voi tehdä esimerkiksi sosiaaliasiamies. Arviointia on syytä tehdä kaikilla palvelutoiminnan tasoilla. Palveluiden arviointi on tärkeää, olipa asuminen ja palvelut toteutettu millaisen palvelukokonaisuuden avulla tahansa. Arvioinnin avulla saadaan tietoa sekä palveluiden laadusta että riittävydestä.

Asiakaskohtainen toteutunut palvelukokonaisuus (palvelut ja tukitoimet) tarkistetaan ja arvioidaan palveluista vastaavan työntekijän toimesta yhdessä asiakkaan kanssa. (Vammaisten asumispalveluiden laatusuositus 2003, 39.)

Asumisen laadun arviointi ei tutkimuksen perusteella ollut mitenkään säännöllistä läheskään kaikissa yksiköissä. Haastattelussa kyllä sanottiin että arviointia tehtiin, mutta mitään todellista näyttöä ei ollut osoittaa arvioinnin toteuttamisesta. ASPAn Ranta-koivu oli ainut yksikkö missä arvioitiin suunnitelmallisesti vuosittain. Muiden yksiköiden arviointi oli opiskelijoiden ja oppilaitosten varassa.

18.5 Kehittämissuunnitelmat

Palveluiden kehittäminen on sekä asiakkaiden että palveluista vastaavien henkilöiden yhteinen haaste. Asiakkaista lähtevät kehittämisajatukset ja -tarpeet ovat tärkeitä. Niiden esille saamiseen on syytä panostaa. Asiakaslähtöinen kehittäminen antaa mahdollisuuksia luoville ja omatoimisuutta tukeville ratkaisuille. Kehittämistyössä on syytä

muistaa, että tekniikka tai hyväkään organisointi ei poista inhimillisen työpanoksen merkitystä ja tarvetta. (Vammaisten asumispalveluiden laatusuositus 2003, 34.)

Tutkimus osoitti, että Kouvolan alueella on suuria kehittämissuunnitelmia kehitysvammaisten asumisen järjestämiseksi. Jo pelkästään 2000-luvulla on rakennettu kolme yksikköä, Kuusankoskelle Rantakoivu ja Myllykoskelle Ravimiehentien asumispalveluyksikkö. Kehittämishankkeina suurimmat tällä hetkellä ovat uudisrakennukset Kumpulaan ja Valkealan Pihlajistoon. Carealla kaksi uutta ryhmäasuntoa Kuusankoskelle.

ASPA:n Rantakoivulla on myös palvelun kehittämis- ja laajennussuunnitelmia, liittyen satelliittiasumiseen. Yhteenvetona voi todeta, että jokaisella yksiköllä on melko suuria hankkeita tulevaisuuden suunnitelmissa.

Ryhmämuotoisten asuntojen rakentamisessa suunnitelmien realistisuutta voidaan selvittää perehtymällä tutkimuksiin, muiden tahojen aiempiin ratkaisuihin ja kokemuksiin sekä tulevien asukkaiden tai heidän edustajiensa näkemyksiin ja toiveisiin. Asukkailla tulee olla todellisia vaihtoehtoja valittavanaan, jotta voidaan puhua valinnasta. Paras lähtökohta on, että tulevat asukkaat itse ovat mukana edistämässä ja toteuttamassa hanketta. Edellä esitetyn mukaisesti asuntojen ja toiminnan suunnitteluun otetaan alusta asti mukaan asuntoihin ensimmäisenä muuttavat henkilöt. Jos tätä tietoa ei ole, niin suunnitteluun kutsutaan henkilöitä, joiden voidaan katsoa edustavan tulevaa asukaskuntaa. Neuvotteluun, pohdintaan ja suunnitteluun on syytä varata riittävästi aikaa. Tärkeää on selvittää todelliset tarpeet ja löytää niihin oikeat ratkaisut. (Vammaisten asumispalveluiden laatusuositus 2003, 23.)

Mittavien uudishankkeiden ja kehittämissuunnitelmien myötä haastattelujen yhteydessä heräsi kysymys siitä, onko suunnitteluun otettu mukaan tulevien asukkaiden, heidän omaistensa tai edunvalvojiensa näkemyksiä. Tutkimukseni mukaan suunnitelmat etenevät paperilla omassa tahdissaan ja vasta sen jälkeen aletaan kartoittaa mahdollisia asuntoihin sijoitettavia asukkaita. Näin ollen jokainen asunto varustetaan täydellä varustuksella riippumatta siitä, pystyykö tuleva asukas niitä koskaan hyödyntämään. Haastatteluissa tuli myös ilmi huoli siitä, mihin sijoitetaan ne asukkaat, jotka esim. asuvat tällä hetkellä Pihlajiston vanhassa asumisyksikössä eivätkä kykene itsenäiseen asumiseen?

Tutkimuksessa nousi esille kysymys siitä, vastaavatko uudishankkeet todelliseen tarpeeseen kehitysvammaisten asumisesta vai ovatko hankkeet ylimitoitettu niin, että suuri joukko kehitysvammaisia asuu tulevaisuudessa hyvin varustelluissa asunnoissa, mutta he ovat kykenemättömiä käyttämään asunnon toimintoja ja tarvitsevat kuitenkin runsaasti tukea selvitäkseen arjesta.

19 OPINNÄYTETYÖNPROSESSIN TARKASTELU

Opinnäytetyön aihe oli itselleni erittäin mielenkiintoinen jo pelkästään oman ammattini takia, mutta myös ajankohtaisuutensa vuoksi. Aloitin työn tekemisen jo hyvin varhaisessa vaiheessa opintojeni alussa. Olen kokenut opinnäytetyön tekemisen haasteellisenä ja ammatillisesti kasvattavana prosessina.

Työn edetessä aihe ja punainen lanka, mitä tutkin, ovat pysyneet samana. Työn nimi on vaihdellut useampaan otteeseen, mutta lopulta kuitenkin päädyin ensimmäiseen vaihtoehtoon, koska se kuvaa selkeimmin, mitä halusin työlläni tutkia.

Luin paljon kehitysvammaisuuteen, kehitysvammaisen itsenäistymiseen ja asumispalveluihin liittyvää kirjallisuutta. Sain myös paljon tietoa kehitysvammaliiton ja palvelusäätöön kautta tutkimalla heidän toteuttamiaan projekteja ympäri Suomea.

Koska työni on melko ajankohtainen kehitysvammaisten asumista ajatellen, myös koulutuksia aiheesta oli hyvin saatavilla. Oman ammattini puolesta minulla oli mahdollisuus osallistua muutamaiin aiheeseen liittyviin seminaareihin. Näkemystäni kehitysvammaisten asumisesta avarsivat myös koulutukset, joissa esiteltiin kansainvälisiä malleja kehitysvammaisten asumisen järjestämisestä.

Lähdeaineiston hankinta oli yksi suurimmista haasteista, koska kehitysvammaisuudesta ja kehitysvammaisten asumisesta ei uutta kirjallisuutta ole juurikaan saatavilla. Kirjallisuuden vähäisyys ja iäkkyyys johtuu varmasti myös menossa olevasta murrosajasta, jonka jälkeen uskon, että uutta tietoa ja aineistoa kirjoitetaan päivitettyyn versioon.

Yksiköiden kartoittaminen ja haastelujen tekeminen oli työläs projekti, vaikka yksiköitä oli vain kuusi kappaletta. Jokaisen haastattelun ja tutustumiskäynnin tekemiseen vierähti monta tuntia ja käynnin jälkeen oli nopeasti kirjoitettava kooste, mistä oli pu-

huttu, mitä ajatuksia oli herännyt jne. Käynnit vierähtivät pitkiksi, koska aihe oli erittäin ajankohtainen jokaisessa yksikössä ja keskustelua syntyi todella paljon.

Haastattelut koin erittäin antoisiksi. Näiden käyntien myötä kokonaiskuva Kouvolan alueella asuvien kehitysvammaisten asumisesta selkeytyi, antoi paljon ns. hiljaista, kirjoittamatonta tietoa ja avasi silmiä monessa kohtaa. Haastattelujen lomassa nousi esiin paljon asioita, mitkä mietityttävät myös alueen toimijoita sekä ohjaavaa henkilökuntaa.

Varsinaisen kirjoittaminen oli mielekästä ja antoisaa, koska aihe todella kiinnosti itseäni. Itse tutkimusprosessin sisäistäminen vaati paljon perehtymistä aiheeseen ja luetun aineiston sisäistämistä. Lopullinen sisäistäminen tapahtui vasta itse työn ollessa käynnissä, kun konkreettisesti teki tutkimusta. Koko opinnäytetyöprosessi oli haasteellinen ja avautui itselleni vasta työn tekemisen myötä. Erityisen haasteelliseksi koin tutkimusmenetelmien ja analyysintavan valitsemisen ja sisäistämisen. Haasteellista oli yhdistää tutkimusteoria ja käytännön toteutus. Itselleni oli koko ajan selvää, miten työni teen, mutta käytännön toteutuksen siirtäminen teoreettiseksi perusteluksi oli vaikeaa. Teorian sisäistämiseksi luin paljon kirjoja pelkästään tutkimuksen ja analyysinteosta

Tutkimusta tehdessä nousi esille mahdollisuus jatkotutkimukseen vertailemalla, miten valtakunnallisesti kehitysvammaisten asuminen on toteutettu tai ristikkäisvertailulla samankokoiseen kuntakeskittymään. Tulevaisuudessa myös tutkimus asukastytyvyydestä ja itsenäisen elämisen toteutumisesta käytännössä olisi varmasti mielenkiintoisia.

20 LÄHTEET

Apajasaari, T. Haastattelu 28.9.2011. Aspa Kuusankosken toimintayksikkö Ranta-koivu.

ASPÄ. Saatavissa: <http://www.aspa.fi/index.phtml?s=79>. [viitattu 26.9.2011]

Asumispalvelut.2011. Suomen kuntaliiton internetsivut. Saatavissa: <http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/sosiaalipalvelut/vammaispalvelut/Sivut/default.aspx>. [viitattu 4.5.2011].

Asuntoja kehitysvammaisille ja vaikeavammaisille. 16/2009. Ympäristöministeriön raportteja. Edita Prima Oy: Helsinki

Ekmark, M., Heiniluoma, S., Huotari, I., Leino, S. & Puranen, T. 2010. Oma kotia kohti. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. Ylöjärvi: Painohäme Oy.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Glasby, J & Littlechild, R. 2009. Direct Payments and personal budgets: Putting personalisation into practice. Policy Press: London.

Haikonen, A. Asumispalvelujohtaja. Haastattelu.19.10.2011. Kouvolan kaupunki.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. painos. Keuruu. Tammi.

Huotari, P. 2009. Unelmia omasta kodista. Kehitysvammaisten ihmisten asumispalveluita kartoittava Tarve-projekti Kouvolassa. ASPÄ. Kouvola: SOLVER palvelut Oy

Kaski, M., Manninen, A., Mölsä, P. & Pihko, H. 2009. Kehitysvammaisuus. 4. painos. Porvoo: WSOY.

Kaukola, J. 1994. Saattaen vaihdettava. Kehitysvammaisen perheenjäsenen muutto lapsuudenkodista. Iki-instituutin julkaisuja 7 / 1994.

Kehitysvammapalvelujen toiminnalliset lähtökohdat. 2010. Kouvolan kaupungin internetsivut. Päivitetty 20.10.2010. Saatavissa: 194.89.127.7/djulkaisu/kokous/20091455-3-2149.PDF -. [viitattu 26.8.2011].

Kinnunen, M, Haastattelu 28.9.2011 Carea Sosiaalipalvelujen vastuualue. Maununnii-
tyn asumispalveluyksikkö. Kuusankoski.

Korpelainen, N. 2010. Erityisryhmien hyvä asuminen, Tarveselvitys ja palvelustrategia vuoteen 2017. Kouvolan kaupungin internetsivut. Saatavissa: http://www.kouvola.fi/material/attachments/intranet/perusturva/suunnitelmatjaraportit/5wgXMcWpO/Erityisryhmien_asumispalvelustrategia-12102010.pdf. [viitattu 30.6.2011].

Kuokka, I. Haastattelu. 28.9.2011. Kouvolan kaupunki, Ravimiehentien asumisyksikkö, Myllykoski.

Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä. 2010. Kymenlaakson alueellinen suunnitelma kehitysvammaisten ihmisten asumisratkaisuksi ja palvelujen järjestämiseksi suunnitelmakaudelle 2010–2015. Carea Sosiaalipalvelujen vastuualue.

Laatusuositukset kehitysvammaisten henkilöiden asuntojen rakentamiseen vuosiksi 2010–2017. Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunnan internetsivut. Päivitetty 8.3.2010. Saatavissa: http://kehitysvammaliitto.fi/fileadmin/tiedostot/muut/media/laatusuositukset_asuntojen_rakentamiseen_2010_2017.pdf. [viitattu 28.9.2011].

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 23.6.1977.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380.

Lampinen, R. 2007. Omat polut, vammaisesta lapsesta täysivaltaiseksi aikuiseksi. Helsinki: Edita.

Leinonen, E. 2010. Haastattelu. Vuosikirja 2010 - Kehitysvammaisten Palvelusäätiö. Saatavilla: <http://www.tukena.fi/download/pdf/ajankohtaista/vuosikirja-2010.pdf>. [viitattu 1.1.2011].

Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E-L. 2004. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Me Itse ry:n henkinen hyvinvointi -julkilausuma Kehitysvammaisten tukiliitto ry. Saatavissa: <http://www.kvtl.fi/tiedostot/teemaviikonjulkilausuma2009.pdf>. [viitattu 4.5.2011].

Niemelä, M. & Brandt, K. (toim.) 2008. Kehitysvammaisten yksilöllinen asuminen. Pitkäaikaisesta laitosasumisesta kohti yksilöllisempiä asumisratkaisuja. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:73. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Nummelin, T. 2003. Kehitysvammapalvelujen rakennemuutos. Kehitysvammaliitto ry. Helsinki: Edita.

Oma ovi, Oma tuki. 2008. Kehitysvammaliitto. Näkökulmia kehitysvammaisten ihmisten yksilölliseen elämään. Saatavissa: www.kvtl.fi/media/Julkaisut/Oppaat/1256545820oma_ovi_-opas.pdf. [viitattu 26.9.2011].

Palvelukuvaukset. 2010. CareaSospa. Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä.

Pelto-Huikko, A., Kaakkinen, J. & Ohtonen, J. 2008. Kehitysvammaisten laitoshoidon seurantaraportti. Saattaen muutettava. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:29. Helsinki.

Salmi, V. 2006. Asumalla kuntoon? Kuntoutuskäsitteen ulottuvuuksia asumispalvelussa. Helsinki: Edita Prima Oy.

Sosiaalihuoltoasetus 1983/607

Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710.

Sosiaaliturvaopas 2009. Tukiviesti 1/2009, 23–24.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Toivanen, K. 1997. Pehmeä muutto. Kehitysvammaliitto ry – Kotu.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi:

Valtioneuvoston periaatepäättös ohjelmasta kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi. 21.1.2010. Sosiaali- ja terveysministeriön internet-sivut. Saatavissa:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39502&name=DLFE-10827.pdf. [viitattu 13.8.2011].

Valtioneuvoston vammaispoliittisen selonteon tausta-aineisto 2006. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:23. Saatavissa:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3817.pdf&title=Valtioneuvoston_vammaispoliittisen_selonteon_tausta_aineisto_fi.pdf [viitattu 5.5.2011].

Vammaisia tulee kohdella samalla tavalla kuin muita ihmisiä. 2007. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:9. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Vammaispalvelulaki 380/1987

Vammaispalvelulaki 759/1987

Vammaisten asumispalveluiden laatusuositus 2003. Sosiaali- ja terveysministeriön internetsivut. Päivitetty 2.6.2003. Saatavilla:

http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1066353#fi>. [viitattu 17.9.2010].

Vanhala-Taimisto, A. Haastattelu. 20.9.2011. Kuusankoski. Carea Sosiaalipalvelujen vastuualue.

Viiliäinen, A. Haastattelu. 24.9.2011. Kouvolan kaupunki: Asumispalveluyksikkö Pihlajisto, Valkeala.

Viitala, S., Wiinikka, T & Åkerblom, S. 2007. Parempaan kehitysvammaisten asumiseen. Ympäristöministeriö. Edita Oy: Helsinki

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. 2009. Suomen YK-Liitto. Somero: Särekarin Kirjapaino Oy.

Liite 1/1

**KEHITYSVAMMAISEN NUOREN ITSENÄISEN ASUMISEN MAHDOLLISUUDET
KOUVOLASSA****Palvelun tuottaja**

Nimi _____

Yksityinen ☐ Kaupunki ☐ Säätiö ☐ mikä? _____

Yhteystie-

dot _____

Asumispalvelun muoto _____

SijaintiKaupunki Haja-asutusalue ☐ Muu ☐ _____**Asuntotyytit**Kerrostalo ☐ Rivitalo ☐ Omakotitalo ☐**Asumisratkaisu**Erillinen asunto ☐ Asuntoryhmä ☐ Ryhmäasunto ☐**Kulku asuntoon**Oma ovi ☐ Yhteinen sisäänkäynti

Muuta? (nimi ovessa, postilaatikko jne.)

Henkilökohtaiset tilat

Neliömäärä _____

Yksiö _____ Kaksio _____

Keittiö ☐ Wc ☐ Suihku ☐ Sauna ☐ Varasto ☐

Eriytyistarpeiden huomioiminen (esim. turvallisuus, yksilöllinen toimintakyky, apuvälineiden käyttö/ tilat)

Liite 1/2

Yhteiset tilat

Oleskelutilat ☐ Ruokailutila ☐ Kodinhoitotilat ☐ Sauna ☐ Suihku ☐ Wc ☐ Varasto ☐

Lähiympäristön palvelut

Kauppa ☐ Kirjasto ☐ Koulu ☐ Työ/päivätoiminta ☐ Uimahalli ☐ Terveyspalvelut ☐

Hammaslääkäri ☐

Harrastusmahdollisuudet

Liikenneyhteydet

Arviointi

Miten asukastyytyväisyyttä arvioidaan?

Kuinka usein arvioidaan?

Asumispalvelun kehittämissuunnitelmia?
